

Handwritten text in a cursive script, likely a title or description, partially obscured by a library stamp.

Sam Jois Schlegel nec muta dñ

X^{*}
X

Melanikhon. Annotationes... in evang. Matthe.

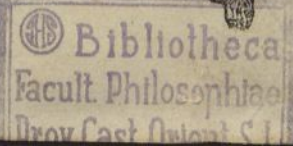
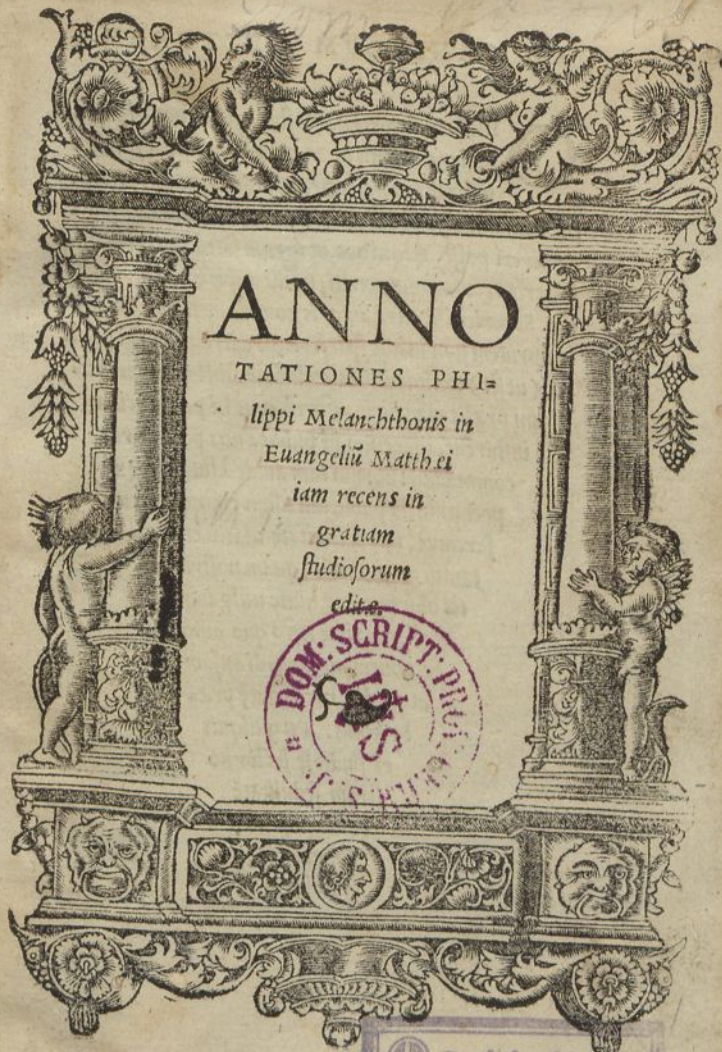
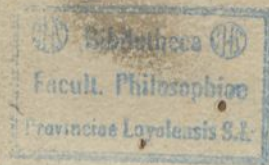
Erasmus. Homologesis... et alia.

" Precatio Dominica.

17507

Obtulerunt forte nobis studiosi aliquot Philippi Melancthonis in Matthæi annotationes, flagitantes ut hæc prælis nostris exciperemus, publicaremusq; arbitrati hoc factò nos studiosos unice demereri posse. Atqui nos, ut uerum fateamur, diu constaterq; recusauimus, ueriti, ne ille nobis ob id succenseret. Siquidem id citra auctoris consilium fieret, qui hæc iam pridem non in hoc sparserit, ut ederentur, sed publice (ut sit) excipientibus auditorib; dictauerit, nõ etiã prælis mandarit. Porro cum hi pertinaciter instarent, asserentes in publica nos peccaturos commodà, si librum tam auidè à studiosis expectatum, in publicum usum emitte recusarcmus, importunitate uidelicet flagitantium magis uicti, quàm nostris uotis obsequentes, hunc uulgauimus librum, maxime uero quo auctori editionem maturandi ansam, atq; adeo necessitatè præberemus. Tu quisquis es studiose lector nostram sedulitatè boni consules, & ualebis, Basileæ.

ANNO TA

TIONES PHILIPPI MELANCHTHONIS IN
EVANGELIUM
MATTHAEI.

OMNIVM PRIMVM REFERT scire, quid Euangelium sit, & quid generib; mano conferat, neq; enim maiore malo aliquid usquam ignoratur atq; Christus, qui in hoc carnem induit omnibus sese gentibus manifestaturus, quod uenerat omnes seruaturus audiētes uerbo suo per fidem. Aut quæ crudelior est blasphemia dei, q̃ uel ignorare Christum, quem in terras seruatorem misit, nomen atq; signa? uel ex alijs disciplinis, q̃ huius salutem petere? Euangelij uero uim atq; rationem tenebimus, si cum lege contulerimus. Itaq; de hac re primùm dicemus.

Lex quedam insculpta est animis nostris, quam naturalē uocant, estq; consilium rationis nostræ, quo res etiam monentur. Est & quam deus dedit per Moysen. Iam uero & naturalis & diuina lex imperant homini, quæ assequi humanæ naturæ uires nequeunt. Semper enim aliò nos rapit morbus gentilitius, ex peccato Adæ contractus, quæ genuina quædam propensio est in mēbris

Maximè
multis christi
ignorantibus

blasphemia
dei subd ex
alijs discipli
nis petere

Lex naturalis
Lex Moysaica
Lex naturalis

morbus no
stris gentilitius

nostris, ad peccandum, ut nemo suis uiribus affectuū suorum compos sit. Nunq̃ nos non reos agit lex exigens debitum. Ideo propheta Esaias iugum oneris, uirgā humeri, sceptrum exactoris uocat legem. Hoc uero iugum legis imposuit humeris nostris deus, declaraturus nosmet ipso s nobis. Et quia redempturus erat hominum genus, oportuit declarari peccatum nostrū, à quo nos liberatus esset Christus. Solet itaq; lex peccatum declarare, coercere, terrere, ac metum incutere nobis, impellere ut odio sit legislator deus, deniq; ut fugiamus deum. Et propterea dictum est à Paulo, Legem iram operari. Deus uero immensa bonitate sua, per Christum decreuit abolere ius peccati & legis tyrannidem, illius scilicet Christi merito, electis à mundi principio, gratiam impertijt, quæ propensio quedam est, id est, spiritus rapiens, quā ducimur ad recta, & uis quedam, per quam tali ardore & animo rapimur ad bona, quali solimus per concupiscentiam rapi ad mala. Delapsus ergo in terras Christus, hanc gratiam meruit humano generi, & in omnes gentes palam prædicari mandauit, quæ gratiæ annunciatio, Euangeliiū est, faustum certe felixq; nunciū. Est itaq; Euangeliiū, sermo quo annūciatur Christus saluator, hoc est quo delicta nostra abolita & deleta per Christū nunciantur credentibus, & spiritus iustificans nos prædicatur. Lex dicit, redde quod debes. Euangelium, crede Christo, & persolutum est debitum. Lex imperat quod

non potes. Euangelium Christum tibi proponit, quem si inuoces sitiens iustitiæ, iam habes spiritum purgantē, nouos affectus donantem. Itaq; nihil aliud est gratia, q̃ noui illi affectus, quibus ad cælestia rapimur. Lex dicit, Peccator es, despera, damnaberis. Euangelium ait, Con fide, conijce te in Christum, & crede per hunc deletum omne peccatum, saluaberis. In hanc sententiam Paulus ait, Non erubescō Euangelium, non pudefacit me Euangelium, sicut lex pudefacit nos & confundit nos. Euangelium ad lit animū ut confidamus redemisse nos Christum à lege, quod in hunc modum licebit intelligere, per Christum donari spiritum, quo lex impletur, & condonari si qd deliquimus in æstimabili precio sanguinis Christi, qui pro nobis effusus est.

CAPVT I.

LIBER GENERATIONIS

Iesu Christi.

Titulus idemq; initium operis est. Solebant enim ueteres à titulis ordiri. Vt uisio Egipti filij Amos. Est autem titulus ipsius Euangelij totius argumentum, quo Christi incarnatio prædicatur, quomodo carnem deus, & nos deum induamus. Nam ea demum est absoluta incarnatio, si nos ipsi uerbo incar-

A itq;

Generatio
Ade.

nemur. In Mosaicis libris generationes Adæ scribuntur, qui filios genuit ire & mortis. In Euangelio generatio Iesu Christi, cuius soboles filij dei, atque adeo uitæ sunt. Proinde utramq; generationē propius intueamur. Per Adam propagatum est peccatū in omnes homines. Per peccatum, mors, ut Paulus ait. Ex quo est intelligere, totum Adam, id est, totum hominem secundū carnem id est, naturam suam, peccatorē esse. Nam posteaquā gratia dei excidimus in Adam, successit sapientiæ ignorantia, ueritati mendacium & error, iustitiæ iniustitia, amoris dei amor uanissimarum creaturarū. Quid multis? successit uitæ mors, quæ adeo in nos peccati capti uos scuit, ut adspirare ad bona nullis uiribus nostris possumus. Hinc tot, tāq; uariæ cupiditates promanāt. Atq; hæc est generatio Adæ. Generatio Iesu Christi salutaris est, id quod Iesu Christi nomine significatur, eademq; summa salutis nostræ, filius dei carnem induit, & à genere hominum peccatū in sese transtulit, ut nos peccato dominemur, non peccatū nostri, id est, ut affectus in nobis boni oriantur, qui affectus peccati extirpēt & euellant. Renasci ergo nos oportet generatione Iesu Christi. Quomodo? per fidem. Christus uerbum dei est, uerbo ut creata sunt omnia, ita recreari solent. Christus delapsus est in terram, imbecillem hominis induēs naturam, peccatū sustulit, spiritum iustitiæ imperit. Huic de Christo sermone qui adhæret, & peccatū suum in ipsum con-

Generatio
Iesu Christi.

cecerit, nomen Christi implorauerit, sitiens iustitiæ, hic in filium dei adoptatur. Ioan. 1. Quotquot eum receperunt, dedit eis potestatem filios dei fieri, uidelicet ijs qui credunt in nomine eius, qui non ex sanguinibus, neque ex uoluntate carnis, neque ex uoluntate uiri, sed ex deo nati sunt, id est, qui per fidem, misericordia dei adoptantur. Sanguines, uoluntas uiri, id est, humane nature nihil hanc regenerationem adiuvant.

Duplicem proposui generationē, altera peccati est, altera iustitiæ. Renasci non possumus, nisi peccatū prorsus demortuū sit. Atq; ut primū incipimus mori per baptismum, ita necesse est nos dimicare cum peccato, quoad uiuimus, donec per mortem aboleatur. Mors enim iam non poena, sed remedium sit peccati, ijs qui in Christo sunt. Sic regeneratio incipit per baptismum, & morte absoluitur, ut regenerari in Christo, nihil aliud sit, nisi emori Adæ. Morimur uero Adæ, cum cupiditatibus nature nostræ morimur.

Regenerari in
Christo quid?

FILII DAVID, FILII

Abraham.

Ambigua est oratio iuxta Hebraicam dialecton, utrum uelit Christum filium esse Davidis, & filiū Abrahamæ, an Christum Davidis, Dauidem Abrahamæ. Vtrūq; legeritis, nihil refert. Sententia erit, Christum ex Davide & Abraham esse. Verū cur hos Christo patres ascri-

bit: Mos est Hebræis ex patribus filios nominare, ut
uisso Esaiæ filij Amos. Ita Matthæus Christi patres ad-
iecit, sed in hoc à vulgari consuetudine uariat, quod nō
addit proximum patrem, id quod fieri aliàs solet. Id au-
tem ne fieret, in causa fuit, quod Christus non sit è uiri
semine conceptus. Dauidem præponit quan̄ minorem
natu, quod hæc gentis consuetudo fuit, primum iuniores
recensere. Sic in Genealogijs Paralipomenon. Deinde
hos nominat, non tam quod eorum in primis grata lu-
dæis memoria fuerit, q̄ quod promissio d: Christo nullis
manifestior facta sit, quam Dauidi & Abraham, ut Gen.
22. In semine tuo benedicetur omnes gētes. Et psal. 131.
Iurauit dominus Dauid ueritatem, & non frustrabitur
eum. De fructu uentris tui ponam super sedem tuā. Itaq;
Christus & rex est, quatenus ex Dauid est, & pater
multorum populorū, quatenus ex Abraham est. Rex no-
ster, quia hostē humani generis deuicit, deditq; se preci-
um pro toto genere hominū, & uincendo nos adoptauit
in filios. Nemo dei filius est, nisi qui uictrix Christi cru-
ce genitus est.

IACOB GENVIT IVDAM ET

fratres eius. Iudas autem &c.

Fratrum mentionē factam credo propter gentis Iu-
daicæ honorem. Nam ex Iacob duodecim tribuum Is-
raēl primores geniti sunt.

IN MATHTHAEVM
IVDAS AVTEM GENVIT

Phares & Zaram.

Iudæ duo filij fuerunt, qui duos populos signāt. Za-
ram ex utero prior manum protendit, signataq; est co-
cino manus eius, quam cum ille retraxisset, Phares pri-
or elapsus est. Iudæi priores erant, legem testem promissio-
nis habebant, qui cum manum retrahunt, hoc est,
Christo excidunt, nos gentes erumpimus. Significat er-
go Matthæus Christum ad gentes pertinere.

IORAM GENVIT OZIAM.

Capite. 3. τὸν πατέρα τοῦ μέγαν prosapia Dauid
recensetur, ubi de Ioram sic leges. Ioram genuit Acha-
ziam. Achazia genuit Ioam. Ioas autem genuit Ama-
siam. Amasias genuit Asariam. Asaria genuit Ioathan.
qui ibidem Asaria dicitur, hic Hozias. Posteritas Ioræ
deesse uidetur, q̄ fuit ex flagitiosissima muliere Iezabel,
quia nihil commune habet, & à Christi genealogia per
Euangelium excluditur.

CONCORDANTIA LVCAE

& Matthæi.

Certum & perspicuum argumentū, consonantiam
Matthæi & Lucae in genealogia difficile probari, per
omnes genealogiæ heroas. Desunt enim literarum testi-
monia postremis ijs, qui sequuntur Zorobabilem, qui

proxime Christum praeit. Verum certa quaedam de pri-
oribus extant, ex quibus conijcere liceat, de postremis
quid sentiendum sit. Ad David usq; prorsus inter eos cō-
uenit. Deinde Matthaeus ducit genealogiam per Solomo-
nem, nō tam recensitis qui ex Solomone nati sunt, q̄ qui
successerunt in regnum quomodocunque. Lucas uero
exactius per Nathan Davidis filium, ducit genealogi-
am, ex quo nati sunt quidam regii nominis recensiti à
Matthaeo post Hoziam, Nam Philonis autoritate defe-
cit in Ozochia posteritas Solomonis. Successit autem
Ozochiae Ioas, natus ex stirpe Nathan, ad quē ius suc-
cedendi pertinebat. Atq; hic Ioas, ut à Luca, ita Philo-
ne Simeon cognominatur. Deinde qui Simeonem siue
Ioam sequuntur ad Zorobabelē usq; aliis à Luca quā-
m à Matthaeo nominibus nominantur, ut nō personarū,
sed nominum sint discrimina tantū, & duplicia iis fuisse
nomina Philo testatur. Primus ex posteritate Nathan
rex Ioas fuit, hic Luca & Philoni Simeon dicitur. A-
mazias leui dicitur. Hozias Matthaei. Ioatham Ioram.
Achar Heliez. Ezechia Ieso. Manasses Her. Amon
Helmada. Iosias Cosam. Ioachaz Addi (quāq; de hoc
dubitem, neq; sanē probe uidetur quadrare) Ichoialim
Melchi dicitur Luca, Iechonias Neri. Post hos sequun-
tur Salathiel & Zorobabel. Haftenus uides Luca cū
Matthaeo cōuenire, nisi quod totam posteritatē Solomo-
nis Lucas obmisit, & pro ipsa posteritate Nathan re-

Vide anno
ta Erasmi.

censuit. Apud Matthaeum Hozias primus nominatur
ex posteritate Nathan, qui Hozias est Matthaei apud Lu-
cam. Omisit enim Matthaeus Ozochiam, Ioam & Ama-
ziam, quos recenset Lucas. Itaq; plures à Luca nomi-
nantur à Simeone qui Ioas est, usq; ad Zorobabelem.
Ideo Matthaei genealogiam explere potes, additis Io-
as, Amazias, & postea Ioachaz & Ichoialim, nam duo
eiusdem nominis fuerunt, Ichoialim pater, & Ichoia-
chin filius.

Post Zorobabelem nominantur à Philone Rhesa,
Ioanna, Iuda, quorum & Lucas mentionem facit, qui-
bus quomodo cum Matthaeo cōueniat, ignoro. Nam de
reliquis post Zorobabelem, nihil compertū habeo. Opi-
nor autē diuersis nominibus alicubi eosdem à Matthaeo
recenseri, & Luca alicubi. Etiam legis patres pro natu-
re patribus conscriptos fuisse. Neq; dubito quin à Mat-
thaeo nō omnes uulgo, sed nobiles tantū recēseantur. Itaq;
ad Zorobabelem usque probē cōuenit, reliqui ignoran-
tur, & conijcere licet à Matthaeo nō omnes recens-
tos esse, & alicubi à Luca & Matthaeo eosdē
diuersis nominibus recenseri. Deinde & le-
gis patres pro naturae patribus usurpat.

Nam lege iubeantur frater fratris
semen excitare.

Hæc prima est & perspicua de Christo concio, quis
nam sit, & quid collaturus uenerit, paucis item uerbis
proponens totius Euangelij summam. Hoc ipsum Chri-
sti præconiū, nusquam nobis nō inculcat scriptura Euan-
gelica, nusq̃ non prædicat peccatorum condonationem
per Christum, ut in eum nos totos reiciamus. Plurimum
referre cēset spiritus sanctus, ne Christus ignoretur. Ideo
rem eandē crebro inculcat, hoc uero loco aperto & pri-
mo, ut ex eo quasi Euangelium uniuersum cognoscas,
Christū uerū hominem declarat, ex uirgine natū, cum
ait, Quod natū est, ex spiritu sancto est, & ecce uirgo
concipiet & pariet. Et deum esse submonet per nomen
Emanuel. Deniq̃ illum asserit uenire in redemptionem
nostram, cum inquit, Is enim saluum faciet populum su-
um. Quod dicit Emanuel, id est, nobiscum deus, osten-
dit Christum incarnatum noui testamenti tessaram esse.
An non & olim ante Christum, nob̃ scū deus erat? Erat
quidem, sed alia ratione, ante Christum incarnatū non
dum palām cognoscebatur. Lex erat, auxilium legis
implendæ proditum non erat. Peccatum erat, metus le-
gis erat, nondum erat peccatorum manifestata remissio.
Verum Christo incarnato palām factum est auxiliū le-
gis faciendæ, palām facta condonatio peccatorum. Iam

ergo propior & spectatior nobis dei benignitas est.

Ante Christum incarnatum maiestas dei & seuerū
iudicium cognoscebatur, sed incarnato uerbo, iam boni-
tas dei ineffabilis spectatur, qui se in sinus mulierculæ ef-
fudit, carnem nostrā induit, peccata nostra sustulit. At-
que hoc est quod propheta Hieremias scribit. xxxi. Post
dies illos dicit dominus, dabo legem meam in uisceribus
eorum, & in corde eorū scribam, & ego ero eis in deū,
& ipsi erunt mihi in populum, & non docebit ultra uir
proximum suum. Omnes enim cognoscent me à mini-
mo ad maximum, quia propitiabor iniquitati eorū. Et
Esaie. 59. Hoc scdus meum cum eis dicit dominus, spiri-
tus meus qui est in te, & uerba mea quæ posui in ore tuo,
non recedent de ore tuo, & de ore seminis tui. Denique
in uiribus naturæ non est, nisi formidare nomen dei serui-
liter. Lucundum est igitur nuncium, cum prædica-
tur nobis deus, nobiscum & noster esse, quæ
prædicatio metū hunc seruilem nobis
eximit & temperat. Et tantum
de primo capitulo, nunc
ad secundum. Fid. i
exemplum notū
in Ioseph.

Hier. 31.

Esa. 59.

Stella quid

Primum Magis, hoc est Persis sapientibus, siue sacerdotibus, ostendit deus saluatorem, quo significaret etiam Christum in gentes natum esse. Atque ut antea Euangelista, quid Christus uenerit, docuit, ita modo adumbrat uocationem nostram. Primum stella oritur, hoc est lux quaedam caelestis, quae cum in tenebras inciderit, nos nobis ante oculos ponit, et siti quadam diuinae misericordiae afficit, anxius suspiriis animorum, quae uere deum sitiunt, quarunt, ubi nam sit Christus saluator, qui natus est rex Iudeorum, auocat nos à creaturis lux, ne quid ex eis solatij capiamus. Et ita nos nobis ostendit, ut captus tamen naturae non uideat, quod ad deum iter sit, per obscura quaedam, et semper contra naturae affectus, consiliaque ducit spiritus, nec sentimus nos nisi uitia nostra, adeo non uidetur reconciliari deus, ut magis irritari putetur deus. Haec pugna spiritus et naturae nostrae, primum frangit et humiliat. Quod carni iucundum, iudae, bonum, uerum uisum est, hoc marcescit, inuisum, malum, mendax fit, donec adeo pura sit mens hominis, ut nihil preter anxium dei desiderium in ea relinquatur, et cum propheta dicat, Omne desiderium meum ante te. Item, Quemadmodum desiderat cer-

uus ad fontes aquarum etc. Affectus ille hic incipit, et absoluitur morte, nullum ad deum est iter, praeter haec anxiosa suspiria. Docemur itaque ex quo pendere nos oportet, Christum natum esse in Bethlehem, hoc est, perueniri ad deum, non nisi per Christum natum in Bethlehem. Ad hunc, quandoquidem natus est in Bethlehem, hoc est natus in infirmitate carnis nostrae, confugiendum est.

ET TV BETHLEHEM

terra Iuda.

Michae. 5. Et tu Bethlehem Euphrata, paruulus es in millibus Iuda, quae lectio plane diuersa est ab Euangelistae lectione. Sed hic sententiam magis, quam uerba retulit. Nam si legas apud prophetam, per interrogationem admirationis notam. Tu ne Bethlehem? quasi dicat, certe non. Quare non? Quoniam ex te mihi egredietur, qui sit dominator in Israel. Hanc emphasim reddidit euangelista, addita negatione, quia hoc iam impletum erat, quod antea propheta praedixit. Ceterum parua est Bethlehem specie, spiritu magna, perinde ut ecclesia in specie contempta, spiritu incluta. Quo sensu et propheta paruum dixit. Euangelista uero reuelato iam mysterio, magnam.

VT ET EGO VENIAM ET

adorem illum.

Exemplum impietatis proditum est. Sic solemus pietatis specie omnibus nostris cupiditatibus praetextere, et

ferè nemo est, cui non Idoli uice deus colatur. Præcipue tamen Herodes agunt ij, qui specie pietatis sua quærūt, qui in ecclesiâ tyrannidi suæ Christi nomen prætexunt.

ORACVLO ADMONITI.

Est argumentū spei & fidei, ubi sollicitudo dei pro suis cōmemoratur, ut Paul. etiā Ro. 8. Qui proprio filio suo nō pepcit, sed pro nobis oībus tradidit illū. Qui fieri potest, ut non cum eodem omnia nobis donet?

ECCE ANGELVS DOMINI

apparet in somnis Ioseph &c.

Et hic locus impietatis argumentum est, quod Christus Iud. eā, quæ specie pietatis præ se ferebat, deseruit, & uitiosam Aegyptum sanctificauit. Id quod eō pertinet, ut intelligamus Christum uenisse, ut peccatores saluos faceret. Deinde sententiam prophætæ Osee, non frustra producit. Nā & illic apud Oseam, non tam de Christo, q̄ de toto fideli populo legitur.

OBITER EXCEPTA in caput tertium.

Christus fugit Iud. eā. i. exteriorē cultum & speciem. Vt sanctificaret Aegyptū. i. ut q̄ se peccatores & humiles ostēderēt, saluaret. Christū ex Aegypto uocari, est simul uniuersum mundū ex Aegyp̄ uitij uocari, ut intelligamus Christū uenisse in terras iustificandi nostri gratia. Bethlehem, i. domus panis. Magi Persæ sacerdotes.

Stella

Stella est dei nostri gratia, quæ in nos per Christum funditur. Bethleem uicus non procul ab Hierosolyma. Herodes uir fuit flagitiosissimus, qui aliquando proprios filios suos nece tyrannidis interemit. Ex quo Augustus prouerbij locum sumebat, inquit, se malle eius esse porcum quā filium. Cum autem uidissent stellam, Creditur ibi quendā fuisse angelū. Herodes omnes bimulos, aut minores interficere iusserat. Vox in Rama, id est in excelsio. Rachel pro Bethleem usurpatur.

Allegorice sic interpretantur munera.

Per aurum, syncerum & purum spiritum.

Per thus flagrantem in deum spiritum.

Per myrrham uehementem, & ardentissimum in dei gloriam, spiritum.

CAPVT III.

IN Christi natali & infantia paucis tractatū est, cur genitus sit, quo modo nos uocemur stella duce, hoc est renascamur Christo, & prima rudimenta esse uitæ Christi, pati aduersitates & exilia. Nunc aut̄ etas maturior prosequenda est. Inferimur Christo per poenitentiam & baptismū. Proinde de poenitentia & baptismo paulo pluribus agendum uidetur.

Poenitentia est inuolutio uitæ in Christum, quæ in Poenitentia. nouatio est peccatorum conuersio. Fit autem conuersio peccatoris in hunc modum. Spiritum gratiæ transun-

ait deus in animam peccatoris, qui per uerbum dei re-
pressis primū peccati affectibus terretur, affligitur, cru-
ciatur, anxius sit pro peccato suo, adeo ut sitiat spiritum
iustificantem. Ibi nō est peccatori persugium neq; quies
nisi Christus, in quem si peccatū reiecerit, per fidem ab-
Gratie oletur. Duplex est ergo gratie opus. Primum hu-
miliare, proximum tranquillare, erigere, gubernare.
plex. Primum opus facit gratia per uerbum legis, secundum
per uerbum Christi. Horror et agnitio peccati ex lege
est. Absolutio peccatorū per Euāgelium. Primum gra-
tie opus significatur cū dicitur, conuerimini. Proximū
et ego conuertar ad uos. Primum opus sit per uerbum
Ioānnis, proximum per uerbum Christi. Ioannes ter-
ret, ut uehementius desideretur Christus. Eadem ergo
penitentia est Ioannis et Christi, opera autem gratia
diuersa. Deus terret per uerbum Ioannis, hoc est legis,
et simul impellit ad desiderium gratie. Christus mede-
Lex sine gratia. tur, alioquin lex sine gratia, aut nō afficit nos, aut ita ter-
ret, ut desperemus, ac nullus nobis fiat deus. Gratia ue-
ro primum humilem desertum, aridum, sitibundum red-
dit animum, deinde serenat. Propterea Ioannis contio
nides quā aspera sit et plena minarū. Ob id sacri scri-
ptores baptismum Ioannis non habuisse remissionē pec-
catorum dicunt. Solus enim Christi est condonare pec-
cata, tranquillare conscientiam. Ioannis baptismus non
conferbat gratiam, confert autem Christi baptismus.

Prophet. e ubique gratiam cōmendant, prius iram et
iudicium dei indicant, ita hic Ioannes inquit. Securis ad
radicem posita est.

IPSE VOS BAPTIZABIT.

CHRISTVM baptizare spiritu sancto et igni,
significat Christum deum esse, et autorem iustitiæ. Ne-
mo enim baptizat spiritu sancto et igni, præter solum
deum. Baptizare autem spiritu sancto et igni, est dare
spiritum sanctum. Summa baptizare symbolum est re-
missi peccati et penitentiæ signū. Credētes sibi Christus
seruat, non credentes reiicit. Ipsi enim datū est iudiciū.

Baptizare
spū sancto.

COLLECTA.

Penitentia est peccati mortificatio. Ex lapidi-
bus, id est gentibus. Iam uero et securis. Et c. id est de
celo declarabitur ira dei super uos. Tangit clanculum
Iudæos, qui plus fiduciæ habebant in Abraham, quā
in eius fidem, et opera fidei. Ventilabrum domini, id
est iudicium. Repurgabit aream suam, id est terram,
et congregabit triticū, id est conuocabit electos in gra-
tiam. Paleam autem, id est non credentes in Christū.
Baptismus sine fide nihil est. Baptismus nostrarū ten-
tationum et aduersitatum est ancora.

CAPVT IIII.

INserimur Christo per baptismum. Hic uero symbo-
lum est uariarū aduersitatu, quibus perlui et expur-

B H

Cur tentatus Christus. **gari carnem oportet.** Propterea & Christus, qui simul exemplum & autor est uiuendi, tentari se permittit, ut auspicia uite nobis in aduersis esse demonstret. Deinde & antequam in publicum prodeat, ut doceat ijs qui praeficiendi sunt alijs, uarijs esse praeludendum tentationibus. Neque uero tantum exempli causa, sed & in hoc, ut per hanc uictoriam nos uinceremus, omnes enim uictoriae, omnes triumphi Christi omnium credentium sunt, atq; ut mortalium nemo cauere ullum genus insidiarum queat, nisi uicijs et Christus, ita nos modo uincimus non nisi ipso uictore. Ipse sese nobis donauit, ut praesto sit auxilium, quoties anxij & solliciti poscimus.

Aduersitates. Principio quod ductus est a spiritu dei, ut tentaretur, ingens solatiu est omnibus qui tentantur, diuinae scilicet uoluntatis opus esse aduersitates. Nihil tamen in nos iuris habet demon, nisi deus permittat, neq; permittit tentari nos supra quod ferre possumus. Quod ait. Si filius dei es. Vastum commentum est, quo si non obtemperet tentatori, blasphemus esse, & gloriam dei negare uideatur. Ita nomen dei preteritur malis conatibus. Hic & nos admonemur, uenturas nomine filij dei insidias, ubi spiritus probandi sunt, num sint ex deo.

Tria tentationum genera. Chrysostomus tria genera tentationum esse censet, ueniris, uanae gloriae & auaritia. Verum asstimari non posse crediderim, quam sublimes & arduae insidiae fuerint. Et ut prima sit fames, puto hic comprehendi

omnes illecebras, quae ex creaturis quocumque modo huius uitae oblectandae gratia oriuntur, nisi & hic fames spiritus Fames spiritus adumbratur, quae tentatio fidei est, per quam demon imagines quasdam seu simulachra Christo obiecerit cum fide pugnantis, cum inquit. Ecce lapides, hoc est crassam imaginationem & ratiocinationem humanam. Respondit autem Christus, Verbo dei, dei inquam, non hominis, nos alii. Secunda tentatio, dei signum postulat. Qui signa postulant, solliciti sunt de rerum euentu, atq; adeo praestantes. Signa postulant, solliciti sunt de rerum euentu, atq; adeo praestantes. destinationis cura tenentur. Tertia cadere & adorare Adorare demonem, blasphemiae tentatio uidetur, per quam surgunt in nobis affectus quidam, non esse deum iustum, ue quid. rum, misericordem. Breuiter contemptus quidam dei,

DOMINVM DEVM

tuum adorabis.

his uerbis exigitur ab homine perfectio, & integra Perfectio mandatorum dei observatio. Soli deo seruire est abdica- exigitur. tis omnibus creaturis unum deo adherere. Quod quidem fieri non potest, priusquam caro nostra prorsus fuerit redacta in cineres. Porro qui amor nostri est, quo ad uiuimus, fieri non potest, ut non ex aliqua parte nostra queramus. Vnde propheta inquit. Quid adhuc claudicatis utroque humero, scilicet Deo & Baal seruientes. 3. Reg. 18. Querunt nonnulli, possit ne opus bonum fieri extra gratiam? Respondco, nequaquam. Imo nec in gratia quidem

ANNOTATIONES P. MEL.

perfectum opus fieri potest. Nā quæ facimus, eiusmodi sunt, ut ferè amore nostri faciamus, aut seruli metu, quæ uere peccata sunt, quum ita se homo Idolum quoddam statuatur. Solus autem Christus iustitia, uita, pax est, & ueritas, contra, nos mors, peccatum, tenebræ, & mendacium. Nam hæc sunt perizomata, quæ è solijs arborum uel amore nostri, aut metu pœnæ peccatis præteximus.

APPENDIX.

Quæcumq; Christus uicit, ita uicit ut nos per eū uincamus. Nō enim uicisset Christus, nisi membra fortiter quoq; uincere uoluisset, ideo quoties tētatio oboritur, ad Christū protinus, q̄ uictoriæ autor est, uenit cōfugiēdū.

CVM AVDISSET AVTEM IESVS.

Christus uitandarum sectarum gratia opinor, in Iudæa non antea capit docere, q̄ Ioannes in uincula coniectus est. Vidit duos fratres iacentes rete in mare. Retia sunt curæ rerum humanarū, quibus relictis sequuntur Christum.

AVCTARIUM.

Luca. 5. Alibi Peirus ait. Tota nocte laborantes nihil cepimus, id est in tenebris, in peccatis, in cupiditatibus laborantes, nullum fructū fecimus. Quo ad extra Christum sumus, in tenebris fluctuamus. Veniente Christo si eius nomine rete aquis iniecerimus, piscibus, id est fructibus spiritus illud implemus. Inde territi cum Petro dicimus, Exi à me domine, quia homo peccator sum, qui affectus maior est, quàm ut exprimi possit.

CAPVT V.

Contio capitis huius explicatio quædā diuinæ legis est, à qua Christus obid orditur, quia peccati gratiā facturus uenerat, necessario prius legem proponens, qua cōdemnet nos, id est ostendat nos peccatores esse, & indigere gratia sua. Datur enim spūs gratiæ ijs, qui lege terrentur. Consolatur Christus & cōfirmat, quos lex frangit. Leges humanæ opus quoddā eternum imperant tantum, diuinæ uero & spiritū, hoc est affectū exigunt. Ita & duplex est iustitia, operū externorū, quæ est iustitia legis, apud Paulū. Et iustitia affectuū quæ est iustitia Christi, id est quā in nobis facit Christus. Nā cum nō sint in potestate nostra affectus, omnino spiritu cælesti nobis opus est, qui affectus immutet, temperet ac moderetur. Iam quando nunq̄ nō scaturiunt affectus in nobis mali, semper nos diuina lex reos agit, ob id & semper gratia opus est.

BEATI PAUPERES SPIRITV.

Principio à beatitudine orditur, quod huc omniū hominū uota tendant. Nihil enim agimus, quin inde nobis bene beateq; esse uelimus, qui philosophiæ quoq; scopus, quomodo scilicet beatos fieri liceat. Christus beatitudinis uia, atq; rationē planè pugnante cū naturali & philosophica ratione præscribit. Atq; hic homunculi nosmetipfos ante oculos nobis ponamus, spectaturi undiq; & quā miser, & q̄ prorsus peccatū simus, & quantæ

su diuina erga nos benignitas, quæ misso in terras filio, tenebras nostras discusserit. Nulla quippe hominum ingenia tam perspicacia fuerunt, quæ ueram beatitudinis rationem cernere potuerint, neq; assequi, quam uel ipsi præscribebant. Beatitudo uero in his est, per quæ nobis bene est, naturæ uero nostræ bene est in uitijs, ideo naturæ peccatricis beatitudo est in uitijs. Hinc ut alium opes, alium luxus, aliū alia cupiditas trahit, alios alij affectus alliciunt, ita aliorū alia est beatitudo. Philosophi quamdam beatitudinis uiam præscribunt, fictitiā planē. Fictitiæ enim sunt uirtutes philosophicæ. Christus uero semel euerit omnes naturæ nostræ cupiditates, omnia philosophorum cōmentā, cum dicit. Beati pauperes spiritu, neq; iter tantum indicat, sed et spiritum impertit, qui ducat nos. Quod si uerbū Christi quis propius intueri uelit, intelliget beatos dici pauperes spiritu, hoc est qui sunt fracto, concusso, ægro, et contrito animo, et propē desperabundo, atq; adeo quorum fiducia in nulla creatura, neque in seipsa est, id quod alij humilem, abiectumq; spiritum uocant. Horum est regnum calorū, id est in tales effundit deus regnum uirtutū. At nostræ naturæ affectus, ac diuites spiritu, beatos censet philosophia, hoc est animos cupidos magnarū rerum, et sibi confidentes.

BEATI QUI LUGENT.

Hic affectus sublimis est. Lugent autem quos ita

cognitionem sui coniecit deus, ut in se nihil præter peccatum, maledictionem, et furorem dei agnoscant, sic conscientia mille cruciatus sunt. Sic luxit David psal. 76. Renuit cōsolari anima mea. Sic Iob. 4. 2. Iccirco meipsum reprehendo et ago poenitentiam in cinere. In ea afflictione promittit nobis Christus consolationem, hoc loco cum dicit, quoniam ipsi consolationem accipient. Constante itaq; deo fidendum est, et ab ipso expectanda cōsolatio.

Lugere.

BEATI MITES.

Paupertatem spiritus māsuetudo sequitur, hoc est facilitas quædam et tractabilitas, qua facile semel retusus affectibus nostris, quiduis patimur, facile auellimur ab ijs, in quibus hærebamus. Planeq; hic fructus est uariarum aduersitatū, quibus ita mollimur, ut dicere cōpropheta libeat. Paratum cor meum, et Bonum mihi, quia humiliasti me, et Factum est cor meum, sicut cera lique scens, in medio uētris mei. Hominū uero ratio docet beatos esse pertinaces, et sua constanter defendentes.

Fructus aduersitatum

BEATI QUI ESURIUNT

et sitiunt iustitiam.

Inde fit ardens sitis iustitiæ, hoc est anxium desiderium gratiæ celestis. Sic psal. 142. Anima mea sicut terra sine aqua tibi, uelociter exaudi me domine, defecit spiritus meus etc. qui psal. totus huc pertinet. Item Quæ

admodum desiderat ceruus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te deum fontem uiuum. psal. 41.

BEATI MISERICORDES.

Misericordem esse est adiungere liberaliter re, opere, & consilio, quod item circa gratiam fieri nequit.

BEATI MVNDO CORDE.

Mundi ab impuris affectibus deum uidebunt, hoc est, recta ad deum contendunt, quoniam ij deum uidebunt, id est opera dei intelliget, ipsius opus in nobis agnoscet. Ingens dei beneficiū est opus ipsius in nobis agnoscere, a. leo ut propheta dicat. Adiuua me & saluus ero, & meditabor in iustificationibus tuis semper. Item In operibus tuis meditabor die ac nocte, qui & optime opus dei agnouit etiam in maledictione. 2. Reg. 16. Cū dixit. Dominus enim precepit ei, ut malediceret David.

BEATI QVI PERSECUTIONEM PATIUNTUR.

Symbolum Christiani militis. Persecutio ideo extremo loco numeratur, quia non potest esse interna pax, nisi fuerit externa persecutio. Ita persecutio est quasi lydius lapis omnium bonorum animi affectuum. Nihil enim aequè humiliat ac persecutio.

BEATI ESTIS CVM

probra in uos. &c.

Ostendit quomodo mundus excepturus sit omnes, qui uenturi erant, ut predicarent euangelium, quomodo autem tem predicaturi sint, dicitur capite decimo.

VOS ESTIS SAL TERRAE.

Hic locus pertinet ad omnes qui docent euangelium. Præcipue autem ad episcopos. Sal rerum scientiam, lux uitæ candorem & integritatem significat. Vtrunq; autem in episcopo, hoc est in eo qui plebem Christi regit, requiritur. Sal euanesce, id est desinit esse asperum metu aduersitatis, qua calamitate proculcatur uerbum dei. Lux autem extinguitur, cum nos gloriæ nostræ inseruimus. Duo ergo hic prohibentur, metus rerum aduersantium, & ne insolentius attollamur.

Sal.
Lux.

NE EXISTIMETIS QVOD

uenerim ad destruendam legem.

His & antecedentibus uerbis admonemur duo in primis esse obseruanda. Primum, Omnes nos legis uniuersæ debitores esse, hoc est tam operum quam affectuum. Quod patet ex Decalogo, ubi præcipitur ne concupiscamus, & alijs pluribus locis, quibus fructus carnis & fructus spiritus numerantur. In primis ad Romanos octauo capite, Vbi affectum carnis mortem esse dicit. Maxime tamen hoc loco, non præteritum iota unum aut apicem quin omnia fiant, quod est neminem saluum fore, nisi impleta tota lege, hoc est, nisi ipsa concupiscentia

ANNOTATIONES P. MELA.

Omnia eius fructibus radicibus sublati. Idem docet Paulus ad Rom. 6. compendio legē perstringens. Idem Christus. Nisi quis abneget semetipsum. Neque est discriminē hoc loco ullum, inter praecepta et consilia. Omnes affectus qui hic exiguntur, lege praecipuntur. Deinde quod Christus dicit se uenisse ut cōpleatur lex, idem est quod Paulus ait ad Ro. 3. non aboleri legem sed statui.

Lex statui. Hoc est Christum dare spiritum, per quem affectus nostri immutentur, et rapiantur ad faciendam legē. Postea si quid delinquitur, confugientibus ad Christum per illius nomen condonari. Ita Christus implet legē. Sic et Paulus ait, Christum esse finem legis, quod et spiritum gratiae dat legis factorem, et hostia est pro delictis nostris.

QVISQVIS IGITUR SOLVERIT.

Iudeorum opinione uocantur minima uel profusa nulla. Minima peccata intimos affectus animi uocat, magis consuetudine loquendi, quā quod minima uocari debeant. Sic et hodie discriminē faciunt inter peccata mortalia et uenialia. Cum tamē omnis affectus concupiscentiae sit peccatum mortale, ad Ro. 8. et Iacobi. 1. Atque ipsi qui sunt extra spiritum gratiae, omnia sunt ad mortem. iis uero qui sunt in Christo, affectus non imputantur, modo non dent locum illis per consensum, sed aduersum eos dimittunt. Ro. 8. Nulla condēnatio iis qui in Christo sunt. Mandata minima, affectus et cogitationes sunt. Minimus uocabitur id est, non uocabitur in regno caelorum.

tur in regno caelorum.

Et hic locus perfectionem exigit a nobis, et mox insequentibus Christus pharisaicam iustitiam reiecit, exigens integram iustitiā spiritus, hoc est affectum. Est autem iustitia pharisaica simulatio operum exteriorum, quae sunt humanis uiribus, metu legis, siue affectatione cōmodi. Iustitia uero spiritus est liber impetus ac raptus ad bona, siue noui affectus, quos in nobis deus contra naturae affectus creat, quae iustitia contingit nobis per Christum, ut quisquis affectus in suo genere acer ac uehementis est, ita cum eo dimicandum est per nomen Christi.

Iustitia duplex.

NON OCCIDES.

Christus uniuersam legem ad affectus transtulit, ut homicidiae appellatione primum continentur, qui re ipsa eadem faciunt, deinde omnes qui affectu, hoc est irascuntur, aut oderunt fratres, id est quencūque hominem, sicut Ioannes dicit. Qui odit fratrem suum homicida est. Tertio qui duri sunt et inexorabiles, contēptoresque. Quarto conuiuatores, calumniatores, et id genus alij. Obseruabis autem eam ipsam poenam cōminatam esse irascētibz, quam lex infligit occidētibz. Tertius gradus praecēpti huius, quo prohibemur fratribz racha dicere, si Racha gnū uidetur rācoris significare. Ut sicut superiori gradu mandauit non irascendū esse, ita hic quoque signa racha

Homicida coris deponenda. Mihi uero in uocera chaui letur esse qui contemptus, & latenter significari, ut non solum homicida sint, qui irascuntur aut oderunt, sed etiam qui adeo duri sunt, ut reiiciant hominem à se, quem odisse uideri nolint. Qui affectus proprie superborum iustitiorum & potentum est. q. d. quid mihi cum hoc homine? Minor est atq; adeo uilior q̄ quod uniri cum eo debeam. Imperat ergo hoc loco, ut simus faciles, comes, communes omnibus ne personas acceptemus. Exhibeamus nos benignos & placidos inferioribus, qui nostra opera libenter uterentur. Non igitur satis est non irasci, sed opus est interim illi quoq; quem non oderis, te facilem prestare beneuolūq;. Nec censeari possunt peccata uenialia, si huiusmodi precepta transgrediamur. Nempe quæ nos reos faciunt iudicij, id est condemnationis & mortis. Neq; enim iudicium, nisi pro condemnatione accipitur. Vt satis constat, ubi dicitur, Quisquis occiderit, obnoxius erit iudicio, quā ipsam poenam Christus irascenti infligit.

Gehenna. Vocabulū gehenna significat locū supplicij. Est autē inde factū, qd̄ prope Hierosolymā fuit locus quidā, quē habitabāt filij Ennon. In eo solebāt sacrificare humanis hostijs Iudei, propter quod flagitium cōminabatur deus per prophetā, & illic se occisurū Iudæos, inde pro loco supplicij usurpatū est. Ge autē Hebræis uallē significat.

SI OBTVLERIS MUNUS TUUM AD ARAM.

Operū quedam necessaria sunt, quedā nō sunt. Nec

cessaria sunt, quæ lege diuina mādantur. Nō necessaria, quæ in nostro arbitrio posita sunt. Est igitur perpetua regula, nullū opus nō necessariū ualere, nisi prius necessarium absolueris, sicut & infra. c. 23, scribitur. Væ uobis scribæ & pharisei, & hypocrite, qui decimatis mēthā, & anethū, & cyminū, & reliquistis, quæ grauiora sunt legis, iudicium, ac misericordiam, & fidem. Breuiter sicut omnis lex superior, est regula inferioris, ita moralia & ceremonialibus præferenda sunt.

HABETO BENEVOLENTIAM

tiam cum aduersario tuo cito. &c.

Aduersarius hoc loco Græcis significat eum, qui cū **ἄντιπῶς** altero iudicio cōtendit, ut nō solū sit epilogus superiorū sed mandatū peculiariter pertinens ad iudicia. Nō enim licet contendere iudicio. 1. Corinth. 6. Iam quidē omnino delictū est in uobis, quod lites habetis inter uos inuicem, cur non potius iniuriam patimini? cur non potius damnum accipitis? Nec propterea sublati sunt iudices. Est enim in ecclesia potestas siue gladius in iudicium, hoc est ad cōercendos malos. Vnde nō licet priuatim ulli contendere iudicio. Sed magistratus excubet & uigilet, ne quā iniuriā à malis patiantur boni.

NON COMMITTES ADULTERIVM.

Iterū docemur lege exigī affectus, nō enim simpliciter dicit q̄ alterius uxore cōpexerit, sed adiicit in super, ad cōcupiscendā eā, iam adulteriū cōmisit cū ea in corde suo.

Poteris
per oculum
affectum et
cōcupiscen-
tiā accipere

Oculus consultor siue doctor est, qui si scandalo tibi fuerit, hoc est, si consuluerit, quod est præter mandatum diuinum, erue illum, & abijce ab se. Deinde manus dextera significat amicum charum, qui si impellat nos ad opus aliquod contra mandatum dei, reijciendus est. Hic locus obijciatur humanarū legū studiosis, potissimū ijs, qui conantur quæq; pro sua libidine sursum deorsumue uersare, nihil curantes ijs suis traditionibus (si fieri possit) uel euangelium intercipi.

DICTVM EST AVTEM,

Quicumq; repudiauerit. &c.

Diuortium
hodie quid.

Diuortium magis esse nomine quàm re uidetur, ubi segregatur uir & mulier, ita ut neutri liceat alij cōnubio se obstringere. Ideo ius est dimittēti uiro aliā ducere, aut dimisse mulieri alij nubere, nisi ille arceatur, qui in culpa fuerit, quod prius matrimonium solutum est. Verum, nec id fieri debere opinor, nulli planè poena impossibilis iniungenda est, qualis esset calibatus in illo, qui nō posset capere uerbum istud.

NON PEIERABIS, SED

persolues domino. &c.

Iurare est deum testem adhibere. Ius iurandi religio
in eo

in eo est, qd̄ ut deus uerax est, ita nos uerū polliceamur. Ergo qui uiolat iusiurandum, ueritatē dei negat, & non solum contra secundum præceptum, sed & contra primum peccat. Imò secundū præceptū in primo proprie comprehenditur. Verum quia periurium tam execrabile est, duobus præceptis prohibetur. Deinde tantum flagitium est, ut satius sit omnino non iurare, quàm peierare aliquando.

In hanc sententiam exponunt aliqui, quod hoc lo-
eo scriptum est, non iurandum esse, admonitionem esse, re liceat.
qua iurandi consuetudo temperetur. Ne quando id quod
in procliui est peieremus. Aug. sic cum alijs, tum in lib.
contra Faustum Manichæum undeigesimo. c. 22. Item
quia peierare graue peccatū est, non iurare autem, sicut
et uerum iurare nullum peccatum est. Sed longius remo-
tus est à false iurando, qui nec iurare consueuit, quàm
qui uerum iurare procliuius est. Maluit nos dominus &
non iurantes, non recedere à uero, quàm uerū iurantes
propinquare periurio. Itaq; Apostolus in sermonibus,
quos habuisse narratur, nunq̄ iurauit, ne iurandi cōsue-
tudine uel nescius in periurium laberetur. In scriptu-
ris autem, ubi est consideratio maior, pluribus locis iu-
rasse inuenitur, ne quisquā putaret, etiam uerum iuran-
tem peccare, sed potius intelligeret humane fragilitatis
corda, non iurando à periurio prorsus conseruari. Sen-
tentia itaq; Augustini est iurandi consuetudinem inter-

ANNOTATIONES P. MELA.

dictam esse, iurare non item. Verum si liceat hunc euangelicum locum paulo latius explicabimus. Primum ut uniuersa lex affectum imperat, ita et hic affectum iurandi prohibet Christus, ut et animis sumus adeo candidis, simplicibus, minime suspiciosi, ut libenter alijs credamus, ne cuique extorqueamus iuramentum. Et ipsi semper uelinus non iurare, propter reuerentiam diuinæ maiestatis, coram qua non possumus non mendaces esse. Hoc uero et sequentia indicant. Porro scilicet quod ultra hæc adiungitur, ex malo profiscitur. Vbi in Græcis est *πονηρον* quod prauum, malitiosum, sinistrum, iniquum significat. q. d. si ab alijs extorqueas iuramentum, uel ipse facile prestes, animo sis, necesse est, suspicioso, diffidente, malitioso et leui, non reuerenti ueritatis diuinæ.

Quæ prohibetur diuersa sunt.

Deinde quæ prohibentur, quædam secundum naturam suam adeo mala sunt, ut benefieri non possint, qualia sunt adulterium, incestus, &c. Quædam considerata cum superiori lege (ut occidere hominem, cum eo, quo uult deus gladio fontes puniri) benefieri possunt. Ita iurare non licet, sed comparatum cum superiore lege, puta, unum deum, id est propter gloriam dei, aut ut diligas proximum tuum sicut teipsum, id est propter necessitatem proximi, uel etiam sui ipsius, si extorqueatur, iurare licet. De eo autem propter necessitatem proximi, si extorqueatur, quia tunc interest gloriæ diuinæ, ne ueritas obsecetur, et opprimatur. Sic Paulus iurauit aliquoties in episto-

lis suis. Referebat enim gloriæ dei bene sentire de Paulo, gentes et Iudeos. Sic et saepe propheta iurasse constat. Vbi iurare Refert enim gloriæ diuinæ, credi uaticinium dei. Male er- liceat. go propter temporalia iuratur, quia in illis nulla tanta necessitas est, ut, quæ uindicare prohibemur, quomodo pro illis necesse sit iurare. Secus si agitur negotium dei.

Item hic obiter admonendum est, quod quidam pro iurandi licentia adducunt ea, quæ ad Heb. 6. ponuntur. Omnis controversiæ finis est, si accedat iurandi confirmatio. Argumentum esse à simili, ubi argumentatur Paulus à uulgari hominum consuetudine, et argumenti non refert, siue consuetudo bona sit siue mala. Item refert argumenti, quod conseruetur id quod iureiurando addictum, siue peccet qui iuret, siue non. Præstatum enim est, quod iuratur, nisi res illicita quæ iuret, ut occidere proximum, et huiusmodi.

OCVLVM PRO OCULO.

Et hæc lex ad affectum pertinet, ut animis sumus adeo tolerantibus et æqualibus, ut non solum illarum iniuriarum benigne feramus, sed et laturi simus, si quid grauius inferatur. Adeo nos oportet ab omni rerum humanarum affectu, cura et gloria liberos esse. Neque uero periculum, ne res periclitetur, sublato uindicandi iure, licet enim fontes punire, et de rebus sublati discernere. hic uero statuitur, ne quis alteri accuset priuatæ iniuriæ, tamē interest magistri ratus, ut eis

Magistra-
tus Christia-
ni officiu.

qui intulit iniuriā, puniat, aut res ablatas tibi restituat. Sūt enim magistratus in ecclesia, propter puniēda peccā-
Et Christiani magistratus est anteuertere delationes et
accusationes. Breuiter, huius legis amussis charitas est,
quæ nō quærit quæ sua, sed quæ aliorū sunt. Illata est ini-
uria, patere, et minoris putā, quā ut propter eam cō-
mune charitatis uinculū soluas. At si iniuria cōmunem
ciuitatis statum uiolat, accusa, modo solua sit charitas.
Diuersa sunt itaq; mandata, Ne uindices, et puniri sō-
tes, quorum utruq; conseruandū est, ne uindices, pri-
uatim ad singulos pertinet, puniri sōtes ad magistratus.
Sic Petrus Ananiam puniuit. Sic Iudeis mandatū erat
Chananæas occidere. Sic prophætæ passim imprecantur
populo, propter crimen impietatis, propter impietatem
3. Reg. 19. et Helias sacerdotes Baal occidit. Vide August. contra
Manichæos tertia parte.

PETENTI ABS TE DATO.

Communio
euangelica.

Et hic locus de mutuo, ad cōmunionem euangelicā
pertinet, quæ in spiritu et affectibus consistit, ut ita possi-
deas opes, ut eas pro fratrum necessitate cuiq; libenter
impertias. Nam tantum ex ijs alijs debes, quantum ti-
bi. Et opes à deo tibi datas memineris, non tui, sed fra-
trum causa, et ut alijs suppedites, alijs hac parte inser-
uias, sicut omnia bona, non propter nos, sed ut alijs ser-
uiant, cælitus dantur, ad Rom. 12. Dicis, actum est de re

mea, si mea omnibus pariter permiscero. Respondet Pau-
lus. 2. Corinth. 8. Non ut alijs sit remissio, uobis autē tri-
bulatio. Obserua igitur rerum cōmunitatem non in eo
esse, quod quis fortunas suas in omnes passim semel dila-
pidet, sed quod egenos ad laborem impotētes, ne famem
aut sitim patiantur, eripiat. Imō mandatum est cuius,
ut laboret, ut curet rem, nēpe seruiturus alijs. Huc per-
tinet locus ille. 2. Thess. 3. ubi temere mendicantes prohi-
bentur. Deinde in eo est rerū cōmunio, ut curatas per te
opes subministres necceessitati aliorum. Non est igitur
euangelica cōmunio paupertas illa fictitia cœnobiorū.
Ita lex diuina imperat, spiritui omnia esse cōmunia debe-
re, et tamen permittit iure humano alias alijs possessio-
nes assignari propter malos. Sic Aug. iure humano di-
cimus, hæc uilla mea est, non diuino.

Mendican-
tes temere.

In lege, Non occides, hæc insunt. Non ledere si non
sis læsus. Deinde, non ledere grauius q̃ sis læsus, non læ-
dere tantum quantum sis læsus, omnino non ledere, atq;
adeo non indignari, ut malis amplius lædi, non auersari.
ledentem, postremo diligere ledentes. Ita in lege Nō su-
raberis, ne cui auferas per uim, ne contendas iudicio, ne
insidieris possidenti, ne inuideas locupletiori, cōmunica,
impertiet, qui non habet, et sic de reliquis.

CAPVT VI.

Iustitiam facere coram hominibus, completitur pri-
mo uanæ gloriæ studium, deinde metum legis, cōmo-

ANNOTATIONES P. MELA.

Idololatria di amorem, item uoluptatem, quā capimus ex rebus (ut uidentur) bene gestis, postremo, fidutiam in opera. Hæc simul hic prohibentur. Potissimum autem fidutia in opera, quæ uere est idololatria quædam, cū in creaturas, & non potius in solam dei misericordiam confidimus, cum & opera adeo nihil mereantur, ut ne debitum quidē persoluant. Superiore capite, internos affectus exigi docuit, hoc sexto, qualia debeant esse externa opera præscribit, quæ secundum internos affectus uideantur, e quibus nascuntur opera uel bona uel mala.

Pater noster qui es in celis. &c. De oratione dominica, si uidere quid cupis, Lutherū adi, qui in hanc ut nō admodum exiguū, ita non pœnitendū scripsit cōmentariū. Nolo ego Iliadem post Homerū scribere.

PORRO CVM IEIUNAVERITIS.

Ieiunium. Et in ieiunio gradus quidam uitiorum uitandi sunt, scilicet uanæ gloriæ, cōmodi studium, operū fidutia. Cæterum labor externus est ieiunium, qui per sese nihil ualet, nisi accōmodetur carni domandæ. Sicut ad Timoth. Paulus. Abstinencia ad pauca utilis est, pietas ad omnia. Est & ieiunium internum, quod abstinet à peccando, imperat cupiditatibus. Præterea est & ieiunium quoddam spiritus sitientis gratiam, quæ sitis oritur in nobis ex eo, quod cernimus impares nos esse uincendo peccato. Itaq; qui cum peccato suo non dimicant, saturo spiritu & sa-

fidient gratiam, non recte ieiunant.

LVCERNA COR-

poris oculus est.

Omne opus externum eiusmodi est, qualis est affectus internus, nā id oculus significat. Deinde ut interest inter oculum simplicem & non simplicem, ita interest inter bona & mala. Oculus autem simplex est affectus, qui rectā tendit ad deum, ad humanas cupiditates declinans minime. Oculus uero nequam uel malitiosus, affectus sinister est, qui non rectā ad deum contendit, sed diuertit, declinat ad creaturas, qui affectus proprie naturæ humanæ est. Impossibile est enim, quin se maxime diligat homo, cum deum non diligit. Proinde & oculus simplex deum tantum querit, oculus uero nequam suus, licet in speciem uideatur deū querere, cum affectatione commodi id faciat. Constat ergo hoc loco, nihil interesse inter opera bona & mala in speciem. Sed omne aut bonū esse & oculi simplicis, aut malum & oculi malitiosi, id est affectus nequam & maligni.

Nesciat sinistra tua, id est cupiditas animi. Dextera tua, id est dexter & rectus animus.

Eleemosyna tua sit in occulto. &c. id est in sincero affectu spiritus. Videt in occulto, id est qui uidet corda & affectus. Cum oraueris. &c. id est, qui personatis animis fundunt preces.

Benigne Christus dissuadet, ne spiritum turpi cupiditati accommodemus, item ne impijs precibus oremus. Nō orate ut soliti orare, ut in hoc uideamini aliquid boni agere. In angulis, id est in publico. In conclauis, id est in spiritu ora, nec locum praebe affectui carnali.

Primum quādo orare uolumus, sunt preces quae concilient nobis nomen dei amabile, suauē, iocundum. Pater noster scilicet, qui es caelestis, qui es auctor uitae et bonitatis. Sanctificetur nomen tuum, id est ueritas et bonitas tua fiat pura sancta ex nobis ergate. Panem nostrum, id est doctrinam caelestem, corpus Christi sit salutare nobis. In tentationem, id est ne patiari nos seducti astutijs demonum. Libera nos &c. id est ne patiari nos succumbere malo. Voluntas nostra peccatum est, dei uero spiritus.

NEMO POTEST DVO-
bus dominis seruire.

Illud diligenter aduertendum est, quod in omnibus legibus perfectionem exigit Christus. Porro eximit hic studium gloriæ, opum, et auaritiæ. Illud etiam considerandum est, impossibile esse humanæ naturæ, duas res & contrarias simul diligere. Non licebat per Moysen diuersa semina spargi in eodem agro, qui typus illam perfectionē, quæ hic exigitur, adumbrat. Celebris sententiā est, quod quisque amat ac metuit, hoc illi deus est.

Leuit. 19.

NE SITIS SOLICITI
ti uitæ uestre.

Non dicit, non laboretis, quippe qui maledicto etiam ad laborem cogimur. Gen. 3. In sudore uultus tui uesceris pane tuo, sed affectum eximit, ne scilicet anxij heremus in opibus, nec studio inani ponamus spem in diuitiis, cum pater ille caelestis ipse suorum curam habeat.

NE SITIS SOLICITI
in crastinum.

Hoc est nō tangat uos affectus futuri. Christus praecepit, ne solliciti simus in crastinum. Verum obstreper hic humanus affectus, et dissidentia quaedam, qua ueremur celum ruiturū, si nostra largiamur pauperibus, aut si non totis animis hereamus in questu faciēdo, quos proprie Christus canes et porcos dixisse uidetur, quo modo Canes et porci. nec sinendos esse, qui sensui carnis nō imperant, aut malitiosam istam affectionem non exuunt.

CAPVT VII.
PETITE ET DABITUR
uobis.

Amplificatione quadam iubet Christus petendū, ut declaret nobis, nunq̃ frustra casuras nobis preces nostras. Iam in nobis situm est, ut exaudiamur, si in spiritu

tu & ueritate oremus, hoc est, si affectu & confiderenter,
ita quod nihil dubitemus impetraturos nos, id quod peti-
mus, qua fiducia (ut obiter dicam) omnia sacramenta ope-
rantur gratiam. Sic absoluti à peccatis tranquillamur.
An quisq; uesterū homo. &c. qui si filius eius petierit. &c.
Ab exemplo arguit, quod omnes simus filij dei.

OMNIA QVAECVN-

que uolueritis ut uobis. &c.

Epilogus est omnium legum Christi. Est autem lex
sententia qua recta iubentur. Legum alie sunt positivæ,
alie naturales. Positivæ rursus sunt aut diuinæ aut hu-
manæ. Naturales sunt sententiæ quædam siue cogitatio-
nes, quibus assentiuntur omnes homines, ut in speculabi-
libus sunt quædam principia natura nota, Totū maius
esse parte. Ita in agendis quædam sunt principia, natura
nota, Sobolem alendam esse. Est & naturalium legū or-
do quidam, ualetq; in ijs, quod in omnibus legibus, ut sci-
licet superior temperet inferiorē & corrigat illam. Lex
prima, Cole deum. Secunda, Tuere uitæ commoda.
Tertia, Gigne. Quarta, Nutri sobolem. Quia uitæ
cōmoda non possunt nisi hominum usu conseruari, con-
sequitur hominem hominis causa genitum. Quinta, Ho-
mo hominis gratia genitus est, ergo debet homo homi-
ni quantum sibi. Sexta inde sequitur, Quod tibi fieri nō
nisi, alteri ne feceris. Septima, Quia homines natura cō-

sociati sumus, & perfectissima cōiunctio est, communis
usus omnium rerum. Verum cupiditate non permitten-
te, ut omnibus rebus ita communiter utamur, ideo lex il-
la septima, superiore aliqua temperāda est, & corrigend-
da, scilicet ut ipsa abolita aut mutata, adhuc tamen con-
seruentur cōmoda uitæ, rebus scilicet diuisis, ut sit suum
cuiq;. Octaua. Diuisionem aut rerum temperet hæc lex,
ut sit mutui hominum usus. Ergo rursus quanq; rerum
dominia distincta sint, tamen res ratione & modo aliquo
cōmunicandæ sunt, inde commercia hominum, atque ua-
rij contractus instituuntur.

Per arctam portam, qua nos introire uult, nihil ali-
ud intelligitur, nisi prorsus diuersa mandari à lege, q̃ fe-
rant affectus, aut nostræ cupiditates.

ATTENDITE A FAL-

sis prophetis. &c.

Pseudopphetas uult nos cauere. Sunt autē ij qui hu-
mana docent, ritus ceremoniarū, & cōmentitias suas fi-
bulas. Veri autem, qui euangelium, & ea quæ Christus
docuit, prædicant.

OMNIS ARBOR QVAE NON. &c.

Fructus alios bonos esse, alios malos, notū est, de qui-
bus uide psal. Beatus uir. &c. Nō quisquis dicit mihi, do-
mine domine, id est non omnis qui legē in specię facit, &
externo tantū opere, ij enim iniquitatis operarij sunt.

ANNOTATIONES P. MELA.

QVI AEDIFICAVIT DOMVM. &c.

Aedificium est duplex, alterum in Christum, quod contra insultus demonum ualet. Alterum in harenā, ex qua profliuit nostra & impia & perversa opa, ut nihil magis impium sit, quam non in misericordiam dei credere, sed hominem in suis uiribus, & animam & fiduciam ponere.

OBSTUPVERUNT TVR.

hæ super doctrina illius.

Verbum dei
potens.

Verbum obstupuerunt eò referri potest, quod legē hactenus Christus prædicauit, ut territi sint, quia legis est terrere. Iam uero & hic cōuenit obseruare, quā effecax res sit uerbum dei, & multum adeo inter uerbum dei, & uerbum hominum interesse. Proinde ecclesijs potens istud uerbum dei prædicandū, non fractum & elumbe hominum uerbum. Hæc omnia non sunt consilia, ut aliqui uolunt, sed præcepta omnibus.

CAPVT VIII.

ET ECCE LEPROSVS ACCEDENS.

OMnes historiæ Christi sunt sacramenta, id est promissiones, quibus certū sumus deum datūrum omni credenti gratiam. Ceterum non temere hoc exemplum primo loco commemoratur, in quō

est pollicitatio Christi, quod uelit mundare leprosum, ut fidem omnium supplicantium confirmet. Iam quod dicit leprosus. Domine si uis, potes me mundare. Palam est, hūc credidisse, quia dicit, potes. Quod uero dicit, Si uis, uox est reiicientis uoluntatem suam in uoluntatem diuinam. Sic enim orandum est omnibus nobis, & hac fidentia, quod speremus Christū daturū quicquid petimus, modo in spiritu, hoc est, si fuerit e re nostra, & gloria domini. Perinde ac puer, qui à patre charo aliquid petit, non dubitat, quin sit impetraturus, & tamen omnia patris relinquit iudicio, si conueniat, quod petijt.

Nunc quod Christus dicit, Volo, Id facit non propter solum leprosum, sed ut multorum succurrat confidentiæ, ut certissimi sint, uelle Christum seruare, quicquid in ipsum per fidem se coniecerint.

TETIGIT ILLVM.

Quod tetigit leprosum contra legem, postea uero iuxta legem ad sacerdotes misit, id fecit, quo ostenderet ceremoniarum leges uiolari quidem posse, uerū ob necessitatem proximi. Errant qui hoc loco, nescio quid de confessione somnient. Vide Luth. in postilla euangelij huius.

PORRO CVM INGRES-

sus fuisset Iesus Capernaum.

Sicut superiore exemplo Christus pollicitus est uel le, ita & hic pollicetur se cum uenerit, medicaturū. Dea

inde quomodo ueniat ac mederi soleat, declarant uerba illa, Domine, non sum dignus, ut tectum meum subeas. Imò tantum dic uerbū. Venit enim per uerbum. Deinde, medetur fide, dicēs. Sicut credidisti, fiat tibi. Quæ omnia huc pertinent, ut cōmendatio nobis fides sit, & historiā euangelicā complectamur, ut arram & pignus salutis nostræ. Quod hic pro famulo sollicitus est, in eo obserua, alienam fidem pro hominibus ualere & efficacem esse. Sic hodie aliena fides satisfacit in baptizandis pueris. Quod dicit, Ego sum homo. &c. Cōparatio est & argumentum à minori. Siquidem ego possum uerbo efficere, quod uolo, apud meos, quanto magis tu? quasi dicat quomodo facit, ut iubeo, seruus meus, ita quæ tu iusseris, omnis creatura.

MULTI AB ORIENTE & OCCIDENTE.

Ad uocationem gentium pertinet. Filij regni eijs ciētur foras, id est iudei, qui erant populus electus. Porro Centurio, qui adiit eum, præfectus seu tribunus erat in Cæpernao, quæ ciuitas gentium erat.

PRAECEPTOR SEQUAR, quocumq; abieris.

Vocationis exempla. Posteaq; pollicitationibus quibusdam Christus se nobis seruatorem exhibuisset, exempla quædam uocationis cōmemorantur, quæ ad nos pertinent. Primū scribæ cū

iusdam, qui cū non esset uocatus, ait se sequiturum Christum. Hunc Christus repudiat. Nō enim uocati sunt, qui suis cupiditatibus Christi negotiū prætexunt, qui ut suū negotium agant, Christum simulant, atq; adeo humano affectu pij sunt. Liberum spiritū exigit Christus, in nulla creatura hærentem. Propterea respondet scribæ,

VULPES FOVEAS HABENT.

Id est tam abesse oportet à Christiana mente cupiditatem omnem, ut ne sit usq; ubi caput reclinat. Præterea uulpes foueas habent. &c. Hic reijcit à se omnem simulationem. q. d. quare aliud latibulum. Christus non est specus uulpium, id est adulatorum.

ALII DE NUMERO DISCIPULORUM SUORUM. &c.

Altero exemplo uocatus quispiam describitur. Sed in hoc hæret adhuc affectus humanus, ut spes nobis fiat, non reijciendos nos, etiam si aliquo adhuc affectu humano laboremus. Sed obiurgat tamen Christus, ut declinet se uelle liberum & purum animum, ab omnibus humanis, quātumuis pijs affectibus. Tercio exemplo, quod apud Lucam in fine capitis noni refertur. Offert se Christo quispiam non uocatus, qui ait se sequiturum Christum prius ualedictis amicis, huic terribili uerbo respondet. Nemo qui manu sua admota aratro, respexerit à tergo, aptus est regno dei.

ANNOTATIONES P. MELA
ET CVM ESSET
ingressus nauim.

Admonet in aduersitatibus, quas à mundi tyrannide patitur homo, fortiter persistendū esse, nec statim trepidandum, si non continuo asserat nos Christus in tranquillitatem.

COLLECTA.

Christus non nobis ut carnifex, ut iudex, ut uindex, sed ut autor salutis, cōdonator criminis, qui nos per spiritum suum iustificet, ostenditur.

Vita Christiana in tribulationibus, in persecutionibus, inq; uarijs procellis demonum sita est.

In hac uita duo præcipui nobis aduersarij sunt, Alter demon, qui sedulo nos in laqueos allicit. Alter caro, cum nostris cupiditatibus seruimus.

Nemo tam bonus est, qui non sit uarijs peccatis obnoxius, ideo nobis mali homines ingeruntur, ut sint monitorium signum, nos à foedis abstrahendo, ne quando in sententias animi diuersas prolabamur.

QVID TIMIDI ESTIS.

Hoc loco increpat eos, qui non forti animo ferunt iniurias hominum, impatientes item ac lapsantes.

Mare, uenti, tempestates mundi significant.

Filij regni sunt qui humana curant, & quæ dei sunt respiciunt.

respuunt, imò plus operibus suis quàm fidei innitentes. Porci, id est immundi homines.

CAPVT IX

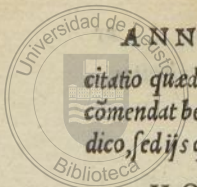
Solius diuinæ potestatis esse constat peccata remittere. Itaq; cum Christus peccatum remitteret, uisus est scribis blasphemare, quod in hoc diligentius cōmemoratur, ut sciamus à deo iam potestatem traditam esse homini, remittendi peccata. Postea enim dicitur, Turbæ quæ uiderant, admiratæ sunt, & glorificauerunt deum, qui dedisset potestatem talem hominibus.

Quæ sic intellige. Deus primū terret peccatorē, & ostēdit illi peccatum suū, anxiumq; reddit. Verum ut is qui territus est, certus sit peccatum suum sublatum esse, data est potestas ecclesiæ remittendi peccata, hoc est, declarandi homini anxio, quod peccatū suū sit certo remissum.

ET PRAETERIENS IE=
sus illinc, uidit hominem. &c.

Sicut superiori exemplo pax promissa est conscientijs credentium, ita hoc exemplo declaratur nobis bonitas Christi, quæ non solum oblatos curat, sed anteuerit, & ultro peccatores ad se conuocat, quo spem & fiduciā nostram confirmet. Duplex autem beneficium Christi hic obserua. Alterum est condonatio delicti, alterū euocatio è medio cursu delicti. Deinde in hoc exemplo polli-

ANNOTATIONES P. MELA.

citatio quædam est, qua Christus peccatoribus omnibus comendat benignitatem, cū dicit. Non est opus sanis me dico, sed ijs qui male habent.

NON VENI AD VOCANDUM IUSTOS.

Duplex est iustitia. Quedam est operum exterioriū quæ fiunt ex nostris conatibus. Hæc inefficax est ad mutandos affectus nostros, incerta & penitus inconstans. Neque enim prohibere potest, quin sæpe ac sæpius in affectus prolatur homo. Altera diuina, qua nos deus iustificat, ea est confidentia in Christū, qua illi nos peccatores offerimus purgandos & seruandos. Non uenit itaque Christus ad uocandum iustos, id est suæ confidentes iustitiæ. Sed peccatores, hoc est desperantes ab omnibus uiribus & conatibus suis. Id quod & Paulus in. 10. ad Romanos ait. Ignorantes dei iustitiam, & propriam iustitiā querentes constituere, iustitiæ dei non fuerunt subditi.

MISERICORDIAM VOLO, & non sacrificium.

Misericordiam, id est beneficentiam uolo. Significat autem sacrificio, opera non necessaria, misericordia uero opera necessaria, quibus inservitur proximo, & præscribit regulam. Opera non necessaria nihil ualere, nisi prius opera necessaria persolueris, id quod & aliis di-

cit, Prius reconciliandos esse fratres, postea offerendum.

NULLVS MITTIT AS-

summentum panni rudis. & c.

Hoc obliquo sermone Christus phariseos perstringit q. d. sensu carnis viduristis, & magnificatis opera ceremoniarum ueststrarum. Proinde, non proficere, etiam si dicam, quare nō ieiunent. Res per sese media est, quam quam uos non ut mediam, sed bonam & necessariam facitis. Ego autem doceo, nec bonam nec necessariam esse. Quam nouam doctrinam, ueteri sensui carnis uestre nō assuam, ne offēdat nouitas. Quin oportet ad nouam doctrinam meam, penitus nouos spiritus asserre. Caterum sequentibus exemplis exploret & obseruet quisque suos affectus.

COLLECTA.

Matthæi uocatio est omnium peccatorū ex teloneo, id est ex peccatis ad salutem uocatio. Et uocatione Matthæi significatur, nos à deo nullis nostris meritis uocari.

Iustitia humana est species quædam operū, ut nō furari, non mœchari, quæ opera non præstant, ut intus puri reddamur, & uitam contemnamus, ne incidamus in peccatum. Præterea non præstant ardentem spiritum in Christum.

Fimbria uestimenti, est gustus bonitatis Christi, per quem liberamur ab affectu impietatis.

ANNOTATIONES P. MELÁ.
CAPVT X.

Sacerdotibus deberi uictum, sed quibus.

Satis constat ex hoc loco & ex epist. Corinth. 1. c. nono, ubi dicitur, An nescitis, quod ij qui in sacris operantur ex sacrificio uiuunt, deberi scilicet pasto- ribus atq; adeo ijs, qui in ministerio ecclesiae sunt, uictum & honorem, propterea quod publicus ipforum usus est. Consequitur igitur, quod quorū non est publicus usus ali- quis, illis non deberi alimentum, eo quod annexa condi- tio est, si operentur. Proinde qui praetextu religionis sa- ginantur, excusari quomodo possint, non uideo. Constat quidem in 2. ad Theß. epist. c. 3. quosdam pari praetextu consuluisset uentri suo, quibus sic ait Paulus. Audimus enim quosdam uersantes inter uos inordinate, nihil ope- ris facientes, sed curiose agentes. Iis autem qui sunt hu- iusmodi, praecipimus & obsecramus per dominum no- strum Iesum Christum, ut cum quiete operātes suū ipso- rum panem edant. Mendicare igitur citra necessitatem quomodo liceat non uideo.

IN VIAM GENTIVM
ne abieritis.

Misit Christus discipulos in solam Iudaeā, quod my- sterium redemptionis nostrae nō deberet uulgari in alias gentes, nisi prius Christo glorificato. Profecti autē prae- dicate dicentes, appropinquauit regnū calorum, quae est redēptio uestra; iā olim patribus uestris p pphetas pro-

missa. Excutite puluerē pedum uestrorū, id est accingi- mini ad iter, expedite uos. Solemus. n. eo paratiores & proptiores esse ad iter faciendū puluere pedū excusso.

ESTOTE PRVDENTES.

Quemadmodum serpens colligit se in gyrum ac cir- culū, ne quoquo modo caput offendatur. Ita nobis quo- que faciendum est, ut tueamur caput nostrum, quod si- des est, reliqua eueniant, utcunq; phās sit.

NON VENI VT MIT-

terem pacem, sed gladium.

Verbum dei, gladius quidam est, quem nō potest fer- re sensus carnis. Occidit enim cōcupiscentias & affectus qui carnis sunt. Sic Hier. 23. Malleus conterens uerbū dei est. Non est autē illa uis in uerbo, sed deus adest uer- bo, & per uerba, corda hominum emollit. Exigit locus ille euangelicus mortificationem carnis & fastidium sui. Porro iustificatio nostra nihil aliud est quā mortifica- tiō carnis & affectuum. Potest hic locus torqueri in pa- tronos liberi arbitrij. Duplex est pax. Intrinseca & est cordis, Externa corporis. Pax externa est fructus uoluptatis, pax interna est libera & tranquilla consci- entia. Qui perdiderit, id est fastidiet animam suā, & non erit amans sui, ille uiuet.

AD REGES ET PRIN-
cipes ducemini.

Id est ut nomen meum fiat testatū apud reges, & innocentia uestra dei nomen testetur, qui locus proprie pertinet ad uim uerbi. Neq; uirgam, id est non sitis soliti ti quis uos defendat. Omnis qui confitebitur. &c. locus est de prædicando uerbo dei.

COLLECTA.

Hoc caput decimum proprie ad sacerdotes pertinet, & pastores ecclesiarū, qui olim nō habebantur uncti & rasi, sed electi, uocati & missi, habētes clauēs, id est ministerium ecclesiæ. Ministeriū uerbum dei est, quod & sacramentum est. Sacerdos est ministrator clauū, qui docet, & sacramenta absoluit.

CAPVT XI.

Euangelij huius locus ad confirmandā fidem pertinet, oēs enim cū discipulis Ioannis aliquādo dubitamus, hic ne sit Christus q̄ uēturus erat. Huic quæstioni satisfacit Christus, declarans se esse seruatore, hoc est promittēs se assuturum nobis. Offenduntur autem in Christo, alij secundū doctrinā, ut omnes hæretici & philosophi, item quicunq; præferunt humanas traditiones euangelio, quales sunt, qui dicunt, Rempub. non posse euāgelice administrari. Alij secundū mores, ut qui præ magnis humilia contemnunt, & sua sorte cōtenti essent lunt, quiq; titulos præponunt rebus. Alij secundum suos affectus, ad quos hic euangelij locus proprie pertinet.

Sunt enim qui non credunt seruari se posse, si qua aduersitas paulo diuturnior fuerit, q̄ sperauerant.

PAUPERES LAETVM

accipiunt euangelij nuncium.

Pauperes sunt omnes afflicti spū, lugētes & sitiētes Christi auxiliū, de qua re supra. c. s. Beati pauperes. &c. Paupertas euangelij quid.
Paupertas euāgelica nō est mēdicitas recipiēdi ab alijs.

ECCE EGO MITTO

nuncium meum. &c.

Duplex est Ioānis officiū, prædicat enim pœnitentiā, id est finit legem. Deinde incipit euangelīū. id est ostendit gratiā. Preparat uia, id est ostendit peccatū, & mōstrat Christi digito, qui aufert peccatū, & condonat gratiā. Officium Ioannis.

A DIEBUS IOANNIS VSQ; &c.

Q. d. Præsentio rem habebunt Christū, omnes filij euangelij ecclesiæ regenerationis, q̄ aliquis alius tempore legis. Regnum celorū uim patitur, id est magna ui homines irrumpunt in regnū celorū, multi saluantur.

Tibia cecinimus. quasi d. prædicauimus pœnas, prædicauimus gratiā, uarijs modis allexi uos, uerū uos respuistis: Capernaū cōe erat emporiū totius Iudææ & Galilææ.

GRATIAS AGO TIBI PATER.

Hic locus primū oppugnat eos, q̄ in libertate uolūtatis nostræ positiū arbitrantur, credere & cōuertere posse ad
D iij

deum. Proxus enim conuenit cum illo Io. 6. Nemo potest uenire ad me, nisi pater qui misit me, traxerit eum. Itaque hic dicit Christus beneficium esse patris, quod reuelatum est paruulis, et poenam, quod absconditum est sapientibus. Deinde docet Christus, neminem ad patrem uenire posse, nisi per se, eo quod ipse est hostia, per quam conciliamur deo, per quem unum et solum impetratur spiritus iustitiae. Porro sicut Christus filius hominis mortuus est, ita et hominem nostrum emori oportet, propterea ipse dicit. Venite ad me omnes, qui laboratis et onerati estis. qua pollicitatione Christus proprie indicat, cur uenerit, nempe ut leuet, quotquot ex ipso sperant, uel peccati, uel conscientiae, uel cuiuscunque mali remedium.

IVGVM ENIM MEVM
commodum est.

Iugum quid.

Ad mortificationem carnis pertinet haec sententia, quae fit per spiritum, nec intelligatur iugum, hoc est, legem esse suauem. Lex enim uere impossibilis carni, ut ad Ro. 8. Impletur autem leuiter et iucundo spiritu per fidem in Christum.

CAPVT XII.

NON LEGISTIS QUID FE.

Ceremonia.

Expositio docet nullum opus nostrum, nullas ceremonias tantas esse, ut necessitati preponantur, atque amoris proximi. Nam indifferentium omnium

regula charitas, quemadmodum pulchre Paulus ad Ro. 3. Est autem nihil aliud sabbatum, quam ab operibus ueteris hominis uacatio, aut passio, qua spiritum in nobis quid operantem patienter toleramus. Ceterum externae ceremoniae eiusmodi sunt, ut uiolari possint, propter necessitatem proximi, nec iuris diuini est hodie sabbatum, quin sabbatum hodie propter solum uerbum dei institutum est. Misericordiam uolo, inquit, non sacrificium.

Præstat enim charitas ipsis ceremonijs. Porro dominus est et sabbathi filius hominis, et nos sumus filij hominis, id est Christi regenerati per fidem. Igitur dominus sumus sabbathi. Fuit autem sabbatum umbra quædam iustificationis nostrae. Lex de sabbatho sanctificando, si literam spectes, ceremoniale est, si spiritum, morale.

LICET IGITUR SABBATHIS
beneficijs afficere.

In uniuerso euangelio, nihil aliud nobis præponitur quam benignitas, mansuetudo, bonitas Christi, quem nos exactorem et carnificem fecimus, qui omnia nobis gratis dedit, non merentibus largitur se, et qui fit, ut putemus operibus nostris iuari? At patroni liberi arbitrij, quid aliud hodie docent, quam ut quod in nobis est, faciamus? Arundinem comminutam, id est, conscientiam per terre factam, aut cor contritum, non confringet. Et lignum sumigans, id est, eum qui anhelat ad gratiam, non extinguet.

Iudicium est agnitio peccati.

PROGENIES VIPERARVM. &c.

Quod hic uiuimus, duplices arbores sumus, semper & dum caro est, sunt reliquie peccati, sed fructus mali non imputatur bonis, eo quod credunt in Christum. Afectu tam potest mutare homo quam uulpes pellem. Breuiter, secundum naturam suam non potest homo nisi malum.

PRAECEPTOR VOLVMVS exte. &c.

Signum posulare.

Signum querimus, qui certi esse uolumus de salute nostra, ut solet tentatio praedestinationis, ut solet uulgaris etiam omnium affectus, quod est blasphemia. Respondet itaque Christus, signum non dabitur, nisi signum Iona prophetae. q. d. Signum est uobis iustificationis uestrae, mors mea, Sicut & Iona Niniuitis, q. d. caetera signa uobis nihil proderunt. Credituris plane unicum signum mors mea proderit. Omitte scrutari diuina, quin oculos tuos huc ad mortem meam admove.

COLLECTA.

Beelzebub allegorice significat friuolas philosophorum cogitationes. Iustus bonae fidei uir est. Homo extra Christum agens, nihil nisi peccatum operatur. Homo intra Christum bonos fructus depromit. Omne peccatum secundum naturam est mortale, sed ijs qui in Christo sunt, fit ueniale. Blasphemia nihil aliud est quam incredulitas & Christo non credere. Nam non credenti, nihil dimittit

titur, aut in praesenti, aut in futuro. Fides est primum momentum iustificationis, qua cum hominis animus fuerit tactus, impellitur ad implorandum spiritum caelestem, quo ducitur ad ueritatem. Psal. 142. Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam.

CAPVT XIII.

Oportet predicatorem ascendere in nauiculam, id est multis se exponere periculis.

EXIIT QVI SEMINABAT.

Verbum dei est principium iustificationis. Adde Paulum in Romanis. c. 10.

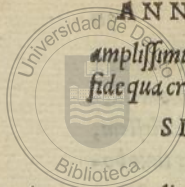
SINITE CRESCE.

Docemur hac parabola, ne malos quidem ui in ecclesia exturbandos esse.

SIMILE EST REGNUM caelorum grano. &c.

Lucas. c. 12. parabolam de grano sinapis uidetur de flectere oblique, in hanc partem, quod Christo crediderit uulgus citius, quam qui supra uulgi captum sibi sapere uidebantur. Postquam enim offensos uidisset Christus hypocritas doctrina sua, uulgus uero amplecti eam, subiungit hanc parabolam, dicens. Sile est reg. caelo. grano sinapis, significans sese esse granum sinapis, quod laturum sit fructum, in quo coquiescant uolucres caeli, id est homines, atque ita sibi constare uidetur parabola. Neque aberrauerit tamen, quod seminat in intelligit in ortos. i. in hominum corda, facturum illic fructum

amplissimum. Vt enim ex grano fructus nascitur, ita ex fide qua creditur in Christū, bona opera proficiuntur.

SIMILE EST REGNUM

cælorum fermento &c.

Fermentum
uerbū dei.

Mulier ecclesia est, fermentum uerbum dei. Farinæ modij tres, multi homines, ternarius namq; perfectionis numerus est, sic Chrysosto. Et hæc parabola uim uerbi domini adumbrat, ipsum scilicet fermentū esse, quo cōdiatur hominis animus. Quare, ubi desierit fermentum, necesse est insipidos esse animos nostros, atq; ita principium iustificationis nostræ, uerbo fidei tribuit. Quod uero addit, donec fermentaretur totum, significat subinde nos purgari & instaurari, donec absoluatur iustitia, & siamus noua creatura.

HAEC OMNIA LOQVVTVS

est per parabolam &c.

Ephes. 3

Christū no
uisse.

Paulus in epist. ad Ephe. uocat euangeliiū mysteriū absconditum. Satis enim constat gentes ignorasse Christum, id est eum a quo petendum esset remedium sui peccati. Christum nouisse, nihil aliud est q̄ scire Christum uisse. esse authore & pignus iustitiæ, pacis & uitæ. Iustitia peccatum uincitur, pace conscientia, uita infernus, quæ summa est totius Euangelij. Christus author est & pignus, ut qui non solum possit mederi morbo nostro, sed qui uclit etiam & cupiat.

SIMILE EST REGNUM

cælorum thesauro abscondito. &c.

In regno cælorū, id est uirtutū homini accidit, quod solet inuenienti thesaurū, & emeti agrū, in quo abditus est thesaurus. Nā thesaurū inuenire, est tāgi spiritu charitatis & rapi amore cælestium, qui amor efficit, ut gaudeamus uendere, hoc est, abdicare omnia nostra, & emere agrum, siue Christum, siue uerbum. Et ut supra significauit quibusdam parabolis, uerbo deberi principium iustificationis, ita hic principii iustificationis describit, adeoq; ipsum uerbi opus.

Theaurū
inuenire.

SIMILE EST REGNUM

cælorum uerriculo. &c.

Idem uult parabola illa quod superior de zizanij, esse scilicet & bonos & malos in ecclesia. Boni sunt homines bifariam. Primum, metu poenæ, atq; ij boni sunt in speciem, hoc est, nisi lege arcerentur, peccaturi essent. Et hæc iustitia dicitur simulatitia & hypocritica, prima fronte splendida, sed intus affectibus repugnantibus. Et ij thesaurum ignorant, ij legem odiunt, & dolent se non posse explere cupiditates suas, tantū abest, ut gaudeant de inuēto thesauro. Boni uero spiritu charitatis, ij sunt ex animo boni, ex animo fastidiunt cupiditates suas, horū iustitia non est simulatitia, sed uera & solida.

Boni bifa
riam.

Et superior affectibus carnis. Et ij sunt qui thesaurum inueniunt, hoc est, qui rapiuntur amore ad deum, et sentiunt se deum inuenisse.

PROPTEREA OMNIS Scriba doctus.

Omnis cōcionator depromat ē thesauro suo, et proferat noua et uetera, quod est legem et gratiam. Ad iustificationē quippe duo sunt necessaria. Quatenus peccatores sumus, opus est lege, ut cognoscamus peccatum, et gratia quæ ostendat condonatum esse delictum, ne desperemus.

ET OFFENDEBANTUR super eo. &c.

Hunc locum supra tractauimus. c. 11. ubi dixi trisariam nos offendi in Christo. Verum hic et illud adiendum est. Eos grauius offendi, qui aliunde iustificari se arbitrantur, quam per solum Christum. Sed hic dissidentiae affectus nos urget, cum quo nobis acriter decertandum est, et fides exercenda.

CAPVT XIIII.

HERODES CEPERAT

Ioannem, et uinxerat.

Est memorabile exemplū mortis turpissimæ, quali et præcones omnes plerumque affici uidemus. Iob et Hieremias, propterea diem natalem maledixerunt. Et ij loci ad peccatum originale pertinent.

NON HABEMVS NISI

quinque panes. &c.

Est locus cōmunis ad doctrinā Christi pertinens. In sacris enim libris quoties menti io fit ciborum, per tropiā et allegoriam ad doctrinam Christi referri debet. Vfus uerbi diuini est uiuificare animos humanos.

CVM ADVENISSET VESPERA.

Ad tentationes referri debet. Tempus uespertinum, tempus tentationum est, matutinum gratiæ.

ASCENDIT IN MON. &c.

Seclusi et soli orare debemus, id est ita orandum est, ne contaminemus orationem aliquo affectu.

COMPLIT IESVS DISCI.

pulos suos, ut conscenderent nauim.

Adumbrat hic locus cruciatū et tormenta prædicantium uerbum gratiæ. Nam id futurum illis esse præconibus, nauim, marinis fluctibus et tempestatibus exposita significauit, significauit inquam, et suos compulit. Ambulare super mare, est esse expositos uarijs tribulationibus, et affectibus carnis.

DOMINE SERUA ME.

Quaecumque tentatio nos adoritur, fide ad Christū cōfugiendū est. Et sic quoad fide in Christo haeremus, ambulamus super aquas. Si autem in fide labefactari cœpiamus, submergemur aquis.

ANNOTATIONES P. MEL.
FIMBRIAM VESTIMENTI
Christi tangere.

Est apprehendere humanitatem Christi, percipere gustum eius diuinæ bonitatis. Hæc sunt exempla omnia pignora quædā salutis nostræ, quam per Christum habemus, si crediderimus.

CAPVT XV.

VOS AUTEM DICITIS &c.

Sententia est, consecrata templis non licere prophanari, cuiuscunq; necessitas postulet. Contra, lege diuina nihil tam sacrū est, quod non potius cōuerſi debeat in usus necessarios indigentū. Ceterum est autem oratio ἐκείνη id est defectiua. Qui dixerit patri aut matri &c. hic addendum aliquid, scilicet, benefacit. Vide super hac re Erasmum in annotationibus suis disputantē. quanq̃ & Hebraismo possit absolui oratio. Erit autē sensus. Donū quo a me uiuari queas, consecratū est templo, tu uis tuo usui impendi. At quod consecratum est, uiolari non licet, qui sensus per interpretationem uiuatur. Potest tamen & per interrogatorem legi. utpote. Quod templo consecratum est, id in tuum usum uerti petis? prior sensus simplicior est.

Recte

IN MATTHAEVM. 33

RECTE DE VOBIS PRAE-
dixit Esaias.

Verba prophetae sunt, Et timuerunt me mandato, Esaiæ .29. & doctrinis hominum. Ideo ecce ego addam, ut admirationem faciam populo huic miraculo grandi & stupēdo. Peribit enim sapientia a sapientibus eius, & intellectus prudentiū eius abscondetur. Id temporibus quoq; nostris esse dictum, quis est qui dubitet? Nam uidemus Pontificum constitutiones præferri diuinis legibus.

NOSTI PHARISAEOS A-
dito isto sermone offensos.

Duplex offensio est, una qua in proximo aut fides aut charitas leditur. Vt si quid diuersum sacris literis doceatur. Aut si quis publicam pacem inturbet. Qui sic scandalizauerit unū de pusillis istis, satius fuerat eum submersum esse. Matth. .18. Ne publicā pacē inturbaret Christus, tributū persoluit. Matth. .17. Et hæc summe est cauenda. Altera, ubi neutrum horū leditur, ibi necessitati & charitati homo sese attēperet. Modo error & offensio inter se conferenda sunt, error in fide & contra ius diuinum tolerari non debet, etiamsi citra offensionem tolli nequeat, sicut hic exemplo Christi docemur. Sin media aliqua res est, sicut sunt caeremonialia ferè omnia, & iure diuino non mandata, ut apud Paulum circumcidere, aut comedere de Idolothytis,

E

apud nos uesci cibis interdictis, ea omnia dispensat ne-
cessitas aut charitas. Huc pertinent quæ supra uidimus
de panibus propositionis, & euulsis spicis. Et pulchre
Paulus Rom. 14. Extra casum necessitatis aut charita-
tis circa hæc media temperato te ex usu eorum, quibus
cum uersaris. Sic Christus infra tributum soluit, ne
quem offenderet.

OMNIS PLANTATIO

Id est, omnis ratio uitæ, cuius non est author spiri-
tus, inutilis est plātatio. Est infirma quoq; eo quod spi-
ritu caret, omnis sanctio legum humanarum, quod sa-
tis docuit infelix earum usus.

EX CORDE EXEUNT

maliæ cogitationes.

Hic Christus expressit, quid sit positum in humanis
uiribus, & nos ipsos nobis ostendit, docens, fructus cor-
dis nostri esse peccata. C in græcis significatiuus est
διαλογισμοί πονηροί. id est, disceptationes prauæ.
Quæ sunt sinistri illi animorū motus, quibus abutimur,
& qui ad mala nos trahunt & inclinant.

ET DIGRESSVS ILLINC IESVS

Duo hic insignia scribuntur exēpla, quorū utrūq;
pignus est salutis, Christū nobis semper adfuturū. Mi-
seret me turbæ. Nos sumus turbæ illa, qui ne pereamus

ita Christo curæ sumus, ut, miseret me, exclamet. Pascit
autē nos, ne in deserto deficiamus, pane uitæ, puta uer-
bo, quod panis appellatione in scripturis intelligitur.

CAPVT XVI.

O Cto loci sunt huius capituli perdifficiles. Pri-
mus, confirmatio quædam fidei est, nam cum
natura mirifice cupiat certo scire, ac signo ali-
quo ceu pignore testatam experiri salutem suam, sepe
Christus ei affectui occurrit, significans nullum signum
ad salutem utile esse, præter Ionæ, hoc est mortem suam.
Alioqui sicut natura ferre nō posset fœditatē suā, si o-
culus subiectā cerneret, ita nec salutē, si corā uideret.
Fide fœditas nostra apprehēdēda est, quæ humiliat, si
de salutē item, quæ humiliatos exaltat, & spem affert.
Sed operæpretium est uidere, qui signum petant, Pha-
risæi nempe & Sadducei, nimirū qui supra uulgus pii
uidebantur. Eiusmodi enim est humana hypocrisis, quæ
aliena est à fide, certis signis & euidentibus ostendi sibi
uult salutem suam. Iam ij signum poscunt exploraturi,
esset ne hic Christus lege promissus.

Signa quædam temporis aduentus Christi, scriptura
predixit, ut uisuros cæcos, ambulaturos claudos. Sed ea
isti respuerūt. Respondet autem Christus increpās eos,
Cur cū detur signum, nō intelligant, significās ea signa

edita esse, quæ futura prædixerat scriptura, & argu-
mentatur à simili. Si signa tempestatū discernitis, quid
est quod signa temporum salutis intelligere non uultis?
quæ dicat, Nunquid edita sunt signa quæ Christū te-
stantur uenisse? quid ergo adhuc dubitatis? cur non cre-
ditis? Si tempestatum uarietate colligitis ex signis cali,
colligite & Christum præsentem esse, ex signis iam edi-
tis. Postea signorum omnium maximum & primū indi-
cat, scilicet Ionæ prophetæ. sic supra capite xij.

CAVETE A FERMENTO
phariseorum.

Secundus locus asserit nos à cura & sollicitudine ui-
ctus, & simul admonet nobis cauendum esse à doctrinis
hominum.

QUEM ME DICUNT
homines esse?

Hominum
opinio de
Christo.

Tertius locus confessionē fidei nostræ exprimit, quæ
sola saluandi sumus. Duplex est de Christo opinio, hu-
mana altera, altera diuinitus inspirata. Humana facit
ex Christo prophetam aliquem, non deum, hoc est, non
eum qui nos saluos faciat. Diuinitus inspirata, ostendit
nobis Christum filiū dei uiui, qui saluet, liberet, seruet,
uiuificet. Primum, natura habet inconstantem opinio-
nem de Christo, id est, nō cōfidit Christo, quod sit autor

iustitiæ, pacis, & uitæ. Deus autem inspirat constantem
fiduciam, quæ apprehendimus Christum iustitiæ, pacis
uitæq; authorē & pignus. Proinde, naturæ opiniones
eradicandæ & extirpandæ sunt. Naturæ opinio est fi-
des acquisita, diuinitus inspirata est fides infusa. Huma-
na opinio de Christo contemplatur & arguitur de illi-
us natura & maiestate, diuinitus inspirata utitur Chri-
sto, uiuicq; Christum, hunc amabilem complectitur, &
omnes res humanas & à Christo alienas exhorret, sã-
tetur Christum patrem, dicendo iuxta Paulum, Abba
Pater. Patrem uero implorant, qui desperabundi de om-
nibus alijs rebus, confidenti animo Christum inuocant,
quorum animis insculpsit promissionē suam scilicet, Si
quis sitit, ueniat ad me & bibat. Item, qui credit in me,
de uentre eius stent aquæ uiuæ. Humanam opinionē si-
gnificat, cum dicit, Quem dicunt homines esse filium ho-
minis? Diuinitus inspiratam cum dicit, Vos autē quem
me esse dicitis? & deinde, Caro & sanguis non reuela-
uit tibi. Iam hic obserua, Christū agnosci aut credi non
posse ex uiribus carnis aut sanguinis, sed tantū reuelan-
te patre. Quæ sententia libertatem arbitrij tollit. Ob-
serua igitur qui sit fructus utriusq; opinionis, humanæ
damnatio, diuinitus inspiratæ beatitudo (dicit enim
Beatus es Symon Bariona) quæ consistit in confessione,
quæ cōplectimur Christum filiū dei uiui. Porro beatum
esse, est creptū esse à peccato, à morte, & securū agere Beatū esse.

in conscientia accusante, & omnibus aduersis, à quibus
cripiuntur quicumq; Christum filium dei uiui fatentur.

AT EGO VICISSIM TIBI DICO.

Ecclesia condita est uerbo, & imposita fidei, ceu fun-
damento, & singuli pij uerbo conditi sunt, id est, instau-
rati & impositi ceu fidei fundamento. Nam fides est sa-
lutis initium, & fons, unde oriuntur & scaturiunt bo-
ni fructus, id est, bona opera.

ET PORTAE INFERORVM &c.

Pollicitatio Christi est, quæ una est salutis compen-
dium. Promittit enim Christus uniuersæ ecclesiæ, con-
fessione nominis sui uicturam inferos, eorumq; tyranni-
dem debellaturam. Atq; hec ipsa pollicitatio idem ualeat
quod multe aliæ, quales sunt, Si quis uenerit ad me &c.
Et, Venite ad me omnes qui laboratis &c. Quæ prodi-
tæ sunt, ut fidē confirment, & laborantes animos. Vni-
uersus hic locus ad spiritum pertinet. Loquitur enim Euā-
gelista de confessione facta spiritu, nō ore, de edificio spi-
rituali, de ecclesia secundum spiritum, & pugna spiri-
talis ecclesiæ. Est autem confessio spiritalis iuxta

Confessio spi-
ritalis. Paulum Rom. 10. qua corde creditur ad iustitiā. De-
inde edificium spirituale, noua est hominis cōditio, uel no-
ua creatura. Iam ecclesia credentiū est interior consen-
sus in eandem fidē. Pugna spiritalis est singulorum cum
peccato & morte. Est ergo sententiā. Ego Christus pro-

mitto omnibus corde credētib; quod uicturi sunt nomi-
ne meo & peccatum & mortē. Proinde, hunc locū nō
pertinere ad potestatem pontificiā confirmandam, argu-
mento est, quod si portæ inferi, id est, tyrannides regum
inferorū, non præualituræ sunt aduersus ecclesiam, quia Petra quid
in petram collocata sit, necesse est, intelligas petra fidei,
id est, ipsam fidem in Christū. Alioqui si petra, id est, ho-
minē intelligis, satis constat, quod aduersus hominē, ho-
minisq; potestatē sint ualituræ inferorum portæ.

ET DABO TIBI CLAVES

Quartus locus. Clauēs administrationem ecclesiasti-
cam significāt. Est autē ecclesiastica administratio sacra-
mentorū. Et Christus ipse rationem clauium explicat, Clauēs.
dicens, Quodcumq; &c. id est, quicquid iusta sententia
declaraueris, ratum habebō, ut apud Ioan. ca. 20. Quo-
rum remiseritis peccata, remittentur &c. Quorū reti-
nueritis, retenta sunt. Et in his uerbis promissio quedā
est, & ius ligandi soluendiq;, atq; id concessum ecclesiæ,
cuius minister est, frater fratri remissionem aut retenti-
onem declarans.

NUNC EDIXIT DISCIPVLIS SV.

Quintus locus. Mysteriū incarnationis uerbi, est a-
lio tēpore, & alijs clarius reuelatum, sicuti uidemus in
Mose & alijs pphetis. Proinde & hoc tēpore Christus
satis esse uoluit, credi in uenturū saluatore, nec addi, se-
esse illū ipsum saluatore. Referebat. n. nō ante gloriā suā

declārari, q̄ passus esset, atq; adeo absolutum esset mysterium redemptionis, ut est apud Iohannē ca. 15. Cum uenerit paracletus quem ego mittam uobis à patre, spiritum ueritatis, qui à patre procedit, ille testimonium perhibebit de me, & uos testimonium perhibebitis.

ET CVM ABDVXIS

set cum Petrus.

Petrus satisfactus.

Locus sextus. Duplex est exemplum, primum fragilitatis humanæ. Nam Petrus qui antea beatus prædicabatur, nūc Satan dicitur, & Christo est scandalo. Cæterum, totus locus est πᾶσις & scandalum. Sicut hic Petrum offendit quod Christus passurus sit, ita offenduntur in Christo, quotquot humilem eius personam & cōtemptum non exosculantur, hoc est, quotquot non tolerant aduersa, quotquot doctrinæ Christi humanas traditiones præferimus. Atq; hic admonet Christus, doctrinam suam eiusmodi esse, quam nemo profiteri queat, nisi qui se abnegauerit. Sic supra ca. 10. Non ueni mitte pacem, sed gladium.

SI QVIS VULT POST

me uenire &c.

Septimus locus. Quod dicit, Abneget semetipsum, satis indicat nihil esse in humanis uiribus sani aut boni, sed omnino quicquid est uirū naturæ, repugnare Chri-

sto, aliàs dixisset, ædificet semetipsum, non abneget. Huic sententiæ affine est & illud. Qui uult animam suam seruare, perdet eam, hoc est odio prosequatur seipsum. Nunc autem natura sese diligit, & philosophia sese ædificat.

SVNT QUIDAM HIC STANTES.

Octauus locus, Qui multis occasio fuit temporibus Apostolorum, ut crederent filium hominis uenturū, cū mortui fuissent Apostoli. Contra eam opinionē scripsit Paulus in utraq; ad Thessalonicenses epistola. Est autē sententia, Qui credunt in me, non gustabunt mortem, id est horrorem & metum iudicij, & flagrum conscientie, quem locum Paulus tractat in Romanis .8. cap.

CAPVT XVII.

TRansfiguratio est sensus quidam siue gustus beatitudinis, & gustus ille est raptus quidam spiritus. Faciem resplendere, est perfundi luce cælesti. Moſen & Heliam loqui cum Christo, est legē & prophetas cōuenire cum euangelio.

Transfiguratio.

HIC EST FILIVS MEVS DILECTUS

Christus solus dilectus filius est patris, nos uero filij sumus iræ. Si ergo & nos placere uelimus patri, filium eius audiamus Christum. Audire uero Christū ne-

mo potest, nisi per fidem. In Christo ergo credendum omnibus, qui patri se insinuare uolunt.

CVR IGITVR SCRIBAE DICVNT.

Apud Malachiam prophetā legimus capite ultimo, Heliam uenturum ante diem domini magnū. Nunc autē secundus aduentus Christi similis erit primo aduentui. Sicut ante primum aduentū Christi uenit Ioannes in spīitu Helie, ita & ante aduentū secundū, adueniet quidā in spīitu Helie. Multi sunt qui Ioannem fuisse Heliam putant, Christi testimonio inducti.

O GENERATIO INCREDVLA &c.

Confirmāda fiducia & spei exemplū est, & insigne quidem, quo spectatur, non solū nihil impetrari nisi fide, sed etiam dolere Christū de incredulitate & diffidentia nostra. Nam cum bonitas Christi eiusmodi sit, ut effundere se uelit in omnes, fieri nō potest quin doleat, si qui eam beneficentiā, diffidentia auersentur. Primum uero in hoc exemplo Christi bonitas spectatur, quod adeo se deiecerit, ut & cōuersari incredulis & prauis uoluerit, quo animum adderet malis & incredulis, conuertēdi se ad Christum. Sic Paulus ad Philipp. 2. Is enim affectus sit in uobis, qui fuit & in Christo Iesu. qui cū esset in forma dei, non rapinam arbitratus est &c. Deinde in ijs quæ passus est Christus, uel primo loco numerari debet dolor, quē infligit ei nostra diffidentia. Sic apud, Mar-

Dolet Cbris-
to diffidē-
tia nostra.

cum. 3. Contristatus est super cecitate cordis eorum. A deo nō uenit Christus damnaturus, sed saluatorus, ut etiam uehementer doluerit esse, qui nō credant, q̄ beneficiū non accipiant. Proinde nō solum credere oportet; ut impetres, sed etiā, nisi credas te impetraturū, & consecuturū quod optas, magni doloris esse in Christo argumentū. Ideo increpat incredulos, quo significat nō solū citra fidem nihil donari, sed etiā succedere incredulis, & exigere ut credamus, ut beneficiū accipiamus. Obseruandum diligēter q̄ sit grauis increpatio, qui aliās mansuetissimus esse soleat.

CAPVT XVIII.

liō discipulorū quæstio, & aliō Christi respo-
A pertinet. Quærent enim discipuli de regno cæ-
lorū, id est, de externa rerū administratione, Quis ma-
quē uelit summæ rerū præesse Christus. Respondet autē ior.
reuocans eos hic à sensu carnis ad spīitū, aliud quiddā
esse regnū cælorum, q̄ quod ipsi censeant. Esse uidelicet
cōuersum spīitū, & absolutā ueramq; humilitatem. De
inde, maiore fore in regno cælorū eū, qui humilitate ui-
cerit. Est autem humilitas spīitus, quam hic in paruulo
describit, qua nihil nostri, non opes, nō corpus, nō ani-
mi dotes, sapientiā, prudentiam, castitatē & quicquid
est reliquarum uirtutum, agnoscimus.

QVI AVTEM OFFENDERIT unum &c.

Hic locus scandali uidetur proprie ad maiores per-

tinere; quia mentionem oculorum facit & manuum, quibus significantur doctores & rectores populi.

Admonet autem ut uigilemus, quia necesse est uenire scādala. Quō quisq; similior erit paruulo, quē Christus in medium statuit, eō maior futurus est in regno cælorum. Paruuli ij proprie sunt, qui sui nihil agnoscunt. Satis iam constat opinor, q̄ fiducia rerum quarūcūq; non saluet, præter solum Christum.

SI PECCAVERIT IN
te frater tuus &c.

Hic locus apte coheret cum superiori, totus ad condemnationē offēsi pertinens. Primum mandat ne quis alterum ledat. Postea quid faciendum læso, iubet autem condonare delictum.

QVOD SI NON AVDIERIT &c.

Vera exco-
municatio.

Quæ quondam consuetudo fuerit excommunicandi, tum hic locus indicat, tū. i. ad Corinth. i. Vbi quidam nephario coitu pollutus eijcitur. Cōsensu enim ecclesiæ, non solius Episcopi arbitrio res gerebatur. Excommunicandos autē propter scelera Paulus indicat dicens. Si quis est fornicator aut auarus, cum illo nec cibum sumas, sit tibi uelut ethnicus & publicanus.

AMEN DICO VOBIS &c.

Hic locus sicut superior sacramentum poenitentię

Janxit. Est enim pollicitatio quædam, qua promittitur peccatum remitti, absoluēte clauē. Iam auctoritatem clauium clarius hic tractat q̄ supra, cum Petro singulariter loquitur. Quodcūq; ligaueris &c. Hic enim quia ecclesiæ consensu eijciendum peccatorem censet, clauium auctoritatem & ius in ecclesiam rejcit, ut quod soli Petro dictum erat, intelligatur non solum Petro, sed omnino uniuersæ ecclesiæ dictum. Vbi duo uel tres congregati in nomine meo &c, id est in fide, Hæc est enim finitio ecclesiæ.

Ecclesia qd

ASSIMVLATVM EST RE-
gnum cælorum,

Hac parabola inuitat nos Christus ad ignoscentiā.

CAPVT XIX.

DVo sunt hic insignes loci, altero diuortiatollitur, altero præceptum nubendi. Primum hic Christus dicit non esse nisi duorum cōiugium. Deinde coniugium indissolubile esse, tertium solui cōiugium duntaxat propter causam fornicationis, & de his quidem conuenit. Sed in eo disputatur, sit ne ius solutis iam rursus nubendi & ducendi. Et recepit hodie ecclesiæ consuetudo confirmata pōtificijs sanctionibus, nō licere post diuortium neq; uiro aliam ducere, neq; mu-

Diuortiu.

lieri, alteri nubere. Atq; hoc diuortium, quo nō fit copia inuendi noui matrimonij, nomine magis q̄ re diuortium est. Proinde post diuortium copiam esse saltem alteri noui matrimonij cōciliādi, probabilius est. Astipulatur Origē. & Ambrosius. Vide hoc loco Erasmi in Annotā.

SI AD ISTVM MO=
dum habet causa. &c.

Celibatus.

Neq; nubere præceptū est, neq; cælibatus, sed quisq; potestātē habet sui corporis. Sic Paulus Corinthijs. Consequitur ergo, iure diuino liberū esse Christiano ad cōnubia, & ad cælibatum. Iam spectandum est iure humano, quid liceat. Cælibatus præceptus est sacerdotibus iure humano, iure diuino nequaq̄. Et disputari in eo posset, utrum hominibus licuisset statuere de cælibatu, maxime cum Christus ipse dicat. Non omnes capiunt uerbū illud, id est non in omnium uiribus est. Et Paulus. 1. Cor. 7. De uirginibus autē præceptū domini non habeo. &c. Alius aliam gratiā habet. Iam leges humanæ nullæ sunt si uel periculosa uel intolerabilia præcipiunt nedum impossibilia. Oportet legem humanam esse tolerabilem, nō occasionem peccati. Nec hodie Orientalis ecclesia cōsensit, ut sacerdotes uxoribus non uterentur.

MAGISTER BONE. &c.

Referri uidetur ad uerba adolescentis. q. d. frustra

interrogas, quid boni facturus sis, quū nemo hominum quicq̄ boni facere queat. Solus enim deus bonus est, quē etiam se esse obscure significat. Alij & melius eō referūt, q. d. Christus, cur me bonum dicis? quem deum non credis? Agit id pluribus in Annotationibus Erasmus.

OMNIA HAEC SERVAVI.

Hunc locum uulgo exposuerunt in hanc serē sententiam. Primum, legem ab adolescente per omnia impletā esse. Deinde à Christo gradum legi esse additum, quē posuerit tamen in arbitrio adolescentis, atq; ita consuluisse, ut eniteretur ad perfectionem, diuenditis omnibus bonis suis. Verum hanc sententiam alienam esse, sequentia indicant, cum adolescens tristis abiit. Significat enim ea tristitia, hæsisse adolescentem affectu quodā adhuc in opibus suis. Proinde sic exponendus est locus ille, primū arroganter à iuvene esse dictum, se impleuisse legem. Deinde Christum oblique significasse, legem non impletam esse, cum dixit. Si uis perfectus esse. q. d. Si legem impleuisses, non essent tibi tantæ curæ opes tuæ. Proinde, si uis perfectus esse, abdica amorem rei familiaris. Vide quibus per opes tuas benefacere queas. Et in hanc sententiā copiosius exponit Origenes. Non est ergo gradus supra legem, uendere rem familiārē, sed est gradus infra legē, est gradus affectu scilicet in re familiari nō hærere, & per rem familiārē prodesse, quibus possis, atq; hoc quidē præceptū est.

Sic meritor
inigtas sibi.

Vedere oia
infra legem

Non ergo illa perfectio sita est in auctione opū, ideo nec paupertas euangelica est, nihil habere, sed affectu nō hēre in opibus, & per opes iuuare, quos possis praecepit Christus. Praecepit item ut demus, ut iuuenius, non ut accipiamus, aut aliorū sanguine uiuamus. Monachi relinquunt sua, ut nostra accipiant, relinquunt pauca, ut possideant omnia. Consule Hypotyposes titulo de monachorum uotis.

VENDE OMNIA QVAE HABES.

Paupertas euangelica.

Paupertas euāgelica est, qua sic quis a se studiū opū abdicat, ut nec desideret, si desint opes, nec doleat auferri quod habet. Deinde quod habet, ei se diuinitus perfectum esse, tum curatorem, tum dispensatorem intelligat, ut cuiusuis necessitati commode. Atq; hoc est, quod iubemur uendere, hoc est abdicare affectum, & amorem opum, ut habeamus tanq̃ non habeamus. Sic iubemur dare pauperibus id est, accommodare nostra omnium usus, sic tamen, ut & nostri rationem habeamus, quod Paulus monet. 2. Corint. 8. Ne sit nobis tribulatio, alijs autem remissio. Hæc paupertas nō consilij sed præcepti est, & ad omnes homines pariter pertinet, comprehenditurq; præcepto quo furtum prohibetur. Deinde paupertas euangelica uere est illa cōmunio rerum, quæ sancitur euangelio, non quod in omnes omnia dissipari debeant, aut quod cuius grassari liceat in opes aliorū, sed quod opor

quod oporteat Christianum pectus sic constitutum esse, ut optet tantū alijs curator & dispensator esse, & dare cuius petēti & indigēti. Sicut enim diuinitus alijs eloquentia, alijs rerum gerendarū cōsilia, alijs magnus animus in periculis obeundis, breuiter alijs alia donata sunt, ita quibusdam opes quoq; datae sunt, non ut suæ quisq; libidini seruiat, sed perinde ut eloquens alijs seruit, prudēs alijs cōsultat, ita diues alijs cōmodet. Vt impiū est negare roganti consiliū, ita impium est negare egeno, si quid petierit, atq; in hoc sita est cōmunio rerum. Hinc satis constat, non esse pauperatē euangelicā, mendicitatē. Nam paupertas euangelica in erogando consistit, mendicitas in recipiendo. Item quomodo uerisimile est, mandatum diuinitus, quod non possunt oēs Christiani equaliter obseruare? at medicare quomodo possumus omnes? Imō sic in lege Mosaica cautum est, ne quis mendicaret, Deuteronomij. 15. Et omnino indigens & mendicus nō erit uobis. Et rursus non deerunt pauperes in terra tua. Iccirco præcipio tibi, ut aperias manum fratri tuo egeno & pauperi.

Dare beatius quam accipere. Act. 20.

ECCE NOS RELIQUIMUS OMNIA. &c.

Petrus humano affectu querit, quid expectandum sibi præmij sit. Respondet Christus, Primum quod primum accepturi sint pii. s. indicaturos & regnaturos cū

Christo. Deinde qui sunt accepturi, nempe ij qui relique-
Abdicare runt domū, patrem, matrem, fratres, sorores, uxore, fi-
affectus lios, hoc est, eos q̄ sunt abdicatis affectibus ab oībus crea-
 turis, & hactenus ad humanum affectū Petri conuiet,
 quod exemplum benignitatis Christi est. Postea perstrin-
 git Petrum, subiecto timoris argumento, q. d. Petre re-
 ceptus es, uide ne huius beneficij gratiam amittas. Esto re-
 liqueris omnia, at non dum ita reliquisti, ut non queas re-
 dire ad uetus institutum. Ereptus es peccato, uerum non
 ita, quod peccare nunq̄ possis, ne nimium tibi fidās, sed ti-
 me, quia multi nouissimi erunt primi, & primi nouissi-
 mi. Et tantum de hoc capite.

C A P V T X X.

Primi no- **V**ltimam superioris capitis sententiam hæc pa-
uissimi. rabola exprimit, quæ ad causam prædestinatio-
 nis, & ad perseuerantiam pertinet. Sicut enim
 in ijs qui in uinea laborarunt, nonnunq̄ primi ultimis cō-
 parantur, & ultimorū opera pluris fiunt, q̄ primorū,
 ita in regno celorum anteuertent primos aliquando ul-
 timi. Multi enim sunt uocati, pauci uero electi. Sic ante-
 uertit Iudam apostolū Magdalena meretricula, sic Si-
 monem Samaritā Paulus. Videtur enim pertinere para-
 bola ad comparationem eorum, qui exciderunt gratia,
 cum ijs, à quibus illi occupati sunt. Nam qui exponunt
 de saluandis tantū, cōmittunt, quod est in euāgelio, tantū

datū esse ultimis quantum primis, propterea & primos
 intelligi saluandos. At uero in eo non uidetur esse uis pa-
 rabolæ. Sed in hoc quasi exemplo significatur, anteuerti
 primos ab ultimis. Deinde primi serui erunt oculo neq̄,
 & pacta mercede nō fuerunt filij, sed serui. Secundi &
 tertij nulla mercede pacta serui erunt. Filij igitur fuerūt,
 non serui. Primū hic obserua, uitam piorum esse in asi-
 duo prospectu, impiorū in assidua defectione. Pij sunt, qui
 timent, impij qui non timent. Deinde perseuerantiā esse
 opus dei, non nostri.

POTESTIS BIBERE POCV. &c.

Indicat participes regni Christi non fore, nisi qui bi-
 bant calicem Christi, nō fore coheredes Christi, nisi qui
 fuerint consortes laborū. Sic Paulus ad Ro. 8. c.

C A P V T X X I.

Dicite filiæ Sio. &c. Zachariæ proph. uerba sunt,
 ab euangelista nōnihil uariata. Nā sic leguntur
 c. 9. Exulta filia Sion, iubila filia Hierusalē, &c.
 ce rex tuus ueniet sup̄ asinā, & sup̄ pullū asinæ, quibus
 uerbis euāgelij uim propheta propriissime significauit.
 Nā Christū uenire nō est aliud, q̄ spiritū cōferre, quo ra-
 piuntur & trāsformātur animi nostri, ad cōplectēda cæ-
 lestia, & quo sedātur ac pacātur cōscientiæ, atq; adeo da-
 re certæ salutis certū signū & pignus. Ideo a uoce plena
 lætitiæ orditur. Exulta uehementer filia Sion. Vides autē

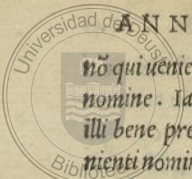
quāta emphasi propheta pacatæ cōsciētiae spiritū descri-
pserit, cū dicit. Exulta, uehementē iubila. Ecce rex, q. d.
contigit tibi quiddam supra captū tuū, quod rectius mi-
Christus reris quā comprehendas. Deinde Emphasis est, in co-
rex. quod dicit. Venit tibi rex tuus, significans hunc regem
pignus fore salutis nostræ. Regem autem uocat, qui con-
tra duos hostes, peccatū & poenā peccati, tueatur cre-
dentes, & ut significet, qualis sit rex futurus, addit, iu-
stus, quod autor sit iustitiæ, pacis & uirtutis credētibus,
hoc idē significat in uoce saluatoris. Postremo quod ait,
Ipse pauper, rursus Emphasis est in uoce Ipse. Paupe-
rem uocat antithesi quadam. Nam ut lex est nuncium
iræ, magna exigit, poenas interminatur, ita contra. Chri-
stus nihil exigit, nihil minatur, sed semetipsum suppedi-
tat nobis, qui hoc absoluit, quod lex impabat, condonat
si quid peccatum est. Denique per omnia clemens, mi-
sericors, & indulgens est. Et id pauperis siue mansueti
uoce significat. Quod est in Hebræo pauper, Euangeli-
sta redidit mansuetum.

HOSCHIA NA FILIO DAVID. &c.

Acclamatio populi est, qua bene precatur Christo, ho-
schia na, id est salutē imperti, fortuna bene cōmoda filio
Dauid. Neq; enim uulgus id temporis norat Christum
esse deū simul. Quāq; enim sciebat redimēdū esse Israē-
lem per hunc Christum, tamen ei salutem precatur diu-

nitus, & ut homini gratulatur, acclamat ut seruatorem
in nomine domini uenientem. Sūt autem uerba petita ex
psal. 117. O domine salutē imperti, o domine bene prospe-
rare, benedictus qui uenit in noīe domini. Atq; hūc psal-
mum decantatū fuisse quotidie in expectatione seruā-
toris, in Iudaicis synagogis, testatur Hieronymus. Et quātus
hic populi plausus fuit, tanta fuit & prophetæ gratula-
tio, clamātis. Hæc dies quā fecit dominus, exultemus &
laetemur in ea. Iā ad emphasim ptinet, q. hoschia na nō
est interpretatus, sed illam ipsam acclamantis populi tri-
umphalem uocem historiæ inseruit, eamq; ingeminatā.
hoschia na, id est salutem imperti filio Dauid, id est con-
firma eius regnum. Benedictus, id est inclytus, gloriosus
qui uenit in nomine domini, q. uenit missus diuinitus, rex
asserturus Israēl. Hoschia na, Euge domine, qui in altissi-
mis regnas, bene cōmoda filio Dauid. Addunt hic regis
uocabulum Lucas & Ioannes. Hic plane noui cuiusdam
regni auspicia describuntur, & nouus quidam rex seftis
iam acclamationibus excipitur, qui diaboli regnum ex-
cindat & deuastet. Atq; hoc modo excipiunt nouum re-
gem, quotquot sentiunt se à tyrannide diaboli liberatos
esse. In illorū animis hæc frequens est gratulatio. Hi gau-
dent se ereptos esse, & postq; semel gustauerint bonitatē
Christi, iis acclamationibus salutem excipiunt, comple-
ctuntur auidē & anbeli Christum. Antea salutem & suc-
cessus cupiditatibus nostris precabamur, benedicebamus

nō qui ueniebat nomine domini, sed qui ueniebat nostro nomine. Iam Christo subijcitur illi optantes regnum, illi bene precantes, illi nos deuouentes, benedicimus uenienti nomine domini. At nomine domini uenientem conplectimur cum, qui seruare, qui tueri uenit. Et tale regnum describit propheta eodem psalmo. Aperite mihi portas iustitiæ, ingressus in eas confitebor domino, hæc porta domini, iusti introibunt in eam. Nam uulgari tropo scripturæ, portæ regnum significat. Atq; hæc est gratulatio omnium, qui à peccatis se sentiunt redemptos.

ET INTRAVIT IE-

sus in templum. &c.

Declarat, qualis rex sit, nimirū tēpli domini. Nō autē facit se regē Romanorū, sed Iudæorū, id est cōsūtētū se.

QVA AVTORITA-

te hæc facis?

Querunt principes sacerdotum, qua autoritate, id est quo iure hæc faciat, quasi dicerēt, Nū ignoras Christus, nos esse principes sacerdotum? nos esse pontifices? ut quibus obstrepere nō liceat? quorū sit censere, nō censeri? de quibus non licet inferioribus iudicare? Respondet autem argute Christus per quæstionem, qua significat intelligere ipsos, quo iure hæc faciat, siquidem Ioanni credidistis, necesse est, ut & mihi credatis, nimirum de

quo ille testimonium perhibuit.

LAPIDEM QVEM

reprobauerunt.

Primum hoc uersu significatur oportuisse Christum occidi à pontificibus. Nam ii significantur per ædificatōes. Deinde, Christum esse caput & basim fidei nostræ, & cōpagem iustitiæ, hoc est nullam esse solidam iustitiam, nullam esse absolutam pacem, nisi quā à Christo accepimus. Et in hunc modum exposuit Petrus. 1. ca. 2. Vt in eo crescat in salutē. Siquidem gustastis quod dulcis sit dominus, ad quem accedentes, ceu ad lapidem uiuum, ab hominibus quidem reprobatum, à deo autem electū & honoratum, & ipsi tanq̃ lapides uiui super ædificabimini. Postremo, esse anguli caput, significat nos omnes unum esse in Christo, quæ unitas per charitatem perficitur.

Caput anguli.

ET QVI CECIDERIT

super lapidem istum. &c.

Id est, cui scandalo fuerit lapis iste, hoc est, Christus, confringetur. Super quem uero lapis ceciderit, id est quē iudicabit Christus, illum cōteret, qui locus totus ad scandalū pertinet, quo offendimur humilitate Christi, ut & Aliunde patet, supra ipse dixit. Beatus qui nō fuerit scandalizatus. Huc maxime p̃tinet, cū diffideutiā obfundimur, aliunde quærentes conscientie pacem, q̃ à solo Christo.

Christo.

do huc intrasti?

Vestis nuptialis.

Istrare ad conuiuium citra uestem nuptialem, est in speciem pium esse, adeoq; humaniter, sed carere ueste nuptiali, hoc est fide, quæ sola est interna & ab soluta iusticia. Atq; ille quidem eicitur in tenebras exteriores, quia ueste nuptiali caret, quantumuis opera speciosa fecerit. Nō est igitur parabola intelligēda sic, quod ij tantum damnentur, & patiantur poenas inferorum, qui mala opera fecerunt, sed & ij qui speciosa, at citra fidem fecerunt. Impossibile profecto est, ut ibi aliquid sit boni, ubi non est spiritus dei.

QVID VOBIS VIDE-

tur de Christo?

Christus filius & dominus esse. Huius questionis scopus est, Christum & filiū Dauidis & dominū esse. Iam ut nihil prius est in Christianis, quam cognoscere Christū, ita nō cognoscitur Christus, nisi comprehensus fuerit esse filius Dauidis, & dominus. Filius est, quia carnē ex homine assumpsit, deinde & minor Dauidē, qui assimilatus est despecto, & relictō à deo, atq; inter iniquos reputatus, ut contemptissimas hominū formas indueret, & per omnia iniquis similis factus est, ut amabilis fieret afflictis conscientijs. Dominus autē est in spiritu, qui iam regnat in pijs menti

bus, ne caro regnet, atq; adeo ne qua uis sit peccato, nec affligat conscientias. Hinc scaturit peccatum regnans & regnatum apud Paulum. Nec regnet peccatū. &c. Dauid deniq; fuit figura Christi, eius scilicet qui regnat in nobis, quā diu pugnamus cum affectibus. Solomon uero pacificus, typum gessit eius, qui regnat glorificatus in celis. Vt Dauid pugnauit & uicit, ita Christus in nobis feliciter pugnat cū affectibus nostris, & uincit, inde post uictoriā, ut pacificus Solomon quiete regnaturus.

CAPVT XXIII.

Dicit significanter, In cathedra Moysi sedent scribæ & pharisei, id est qui habēt auctoritatem interpretandi legem Mosaicam, non autem suas traditiones. Itaq; quatenus legem Mosaicam prædicāt, quæcūq; dixerint, seruate. Iam si recipias hunc locum de omnibus cōstitutionibus, tam diuinis quā humanis, sibi non constabit. Nam & Christus supra. c. 15. arguit phariseos, quod propter suam traditionem mutauerant legem dei. Deinde non dubium est, quod nihil possit constitui contra legē dei, nec constitutioni obedire cogemur, quia oportet deo magis obedire quā hominibus, Act. 5. Intellige itaq; hunc locum de lege diuina, ubi dicitur. Quæcūq; iusserint uos seruare, seruate & facite. De humanis cōstitutionibus ita sentias, obseruandas esse, nisi

neccitas aut charitas dispenset. Nam Christus obseruandas etiam uoluit, ubi tributum persoluit.

V AE A V T E M

uobis scrib.e. &c.

Supra uidimus sepe Christum nobis ab Euangelistis depingi, quasi spectrum misericordiae, mansuetudinis, benignitatis. Quid est igitur, quod tantopere diris deuotae execrationibus scribas? Respondeo, quia humanam et suam constituiebant iustitiam, quae uere peccatū erat. isti proprie claudunt regnum caelorum, qui hodie euangelium, uirtutis regnum non praedicant, et impia docent, imo suis constitutionibus cauteriatis hominibus conscientias pariunt. Quia comeditis domos uiduarum, dum sub praetextu precibus prolixis precamini. Sacerdotum auaritiam hic perstringit. Quia circuitis mare. &c. Reprehendit uanam gloriam.

Q V I C V N Q; I V R A V E =

rit per templum.

Iurare per aurum templi. Iurare per aurum templi, uidetur esse, quod iurare apposita conditione, ut nisi satisfecero promissis, tantum auri dabo templo. Iam qui simpliciter iurasset, non accusabatur, atque adeo nihili fiebat contemptus nominis diuini. Puniebantur autem qui aliquid addixissent auri, quo palam fiebat puniri uitia, non ut meliores homines fierent, sed ut et ipsi scribae lucro auergerentur. Haec non

minus ad nostra tempora pertinere memineris, cum uota templis facta magnificimus, promissa uero fratribus praestita haud pili curamus. Ac graues constitutiones de sacerdotum celibatu constituimus, non ut meliores fiant, et concubinas eijciant, sed ut poenam fisco, ut uocant, persoluant.

V AE V O B I S Q V

decimatis mentham.

Duplicia sunt opera, quaedam necessaria, quaedam media. In medijs multa sunt discrimina. Necessaria sunt omnia quae mandantur decalogo. Primo praeepto, fides mandatur. Secundo cultus diuini nominis. Tertio, tolerantia operis diuini. Reliqua omnia sunt, quibus proximo obstricti sumus. Fide deo conciliamur, misericordia et iudicio proximo. Ita enim ijs tribus totam legem comprehendit. Porro omnes caeremoniae mediae sunt, ut si casus dederit, possis auxilio esse proximo tuo, discedens libere a caeremoniis.

EXCOLANTES CVLICEM. &c.

Id est, contemnitis ea, quae pluris facienda sunt. Vos totum camelum deuoratis, et culicem dimittitis.

AEDIFICATIS SFPVLCHRA.

Caeperat Iudaea imitari Aegyptum, et ad huius exemplum expoliebat sepulchra. Nota sunt, quae de py-

ramidibus Aegyptiorum scribuntur.

ECCE RELINQVI-

tur uobis domus. &c.

Id est conscientia & animus sine fide in Christum,
relinquetur afflictus & desertus.

CAPVT XXIIII.

CONVRGET GENS CONTRA. &c.

Recenset Christus mala uentura nouissimis tem-
poribus, bella, pestilentia, famem, uastationes,
& omnium malorum maximum, peruersam doctri-
nam & abominationem desolationis, stantem in loco san-
cto. Tunc tradent, inquit, uos, id est meos qui predica-
turi sunt euangelium in afflictionem, & surgent multi
pseudoprophetae, ac seducent multos. Ego plane existimo
haec dici de publicis uniuersitatibus. Obseruabis autem
Antichristum non esse unam personam. Dicit enim hic,
Multi pseudoprophetae.

Antichri-
stus non est
una psona.

ABOMINATIONEM.

Locus est longe obscurissimus apud Danielē de heb-
domadibus, de aduentu Christi, & ijs quae post Christi
uentura sunt. In fine autem capitis noni Daniel inquit.
Confirmabit autem pactum multis hebdomoda una, &
& in dimidio hebdomadis deficiet hostia & sacrificium,
& erit in templo abominatio desolationis, & usque ad co-

summationem, & finem perseuerabit desolatio. Quod Hebdoma-
uidetur sic exponi, Christum confirmaturum pactum, id est da-
euolgandum euangelium, sicut hic dicit. Et predicabi-
tur hoc euangelium regni in uniuerso orbe, in testimonium
omnibus gentibus. Deinde uero in dimidio hebdomadis,
id est post predicatum euangelium, futuram abomnia-
tionem desolationis, hoc est $\alpha\omega\sigma\sigma\alpha\iota\alpha\pi$ in ecclesia. Per-
inde, atque Paulus dicit. 2. Thessa. 2. Ne quis uos decipiat
ullo modo, quoniam non adueniet dominus, nisi uenerit dese-
ctio prius, & reuelatus fuerit homo ille scelerosus filius pe-
ditus, qui est aduersarius, & effertur aduersus omnem,
qui dicitur deus aut numen, adeo ut in templo dei sedeat,
ostentans seipsum esse deum. Ut intelligas abominationem
de ecclesia, nam alij hunc locum ad Hierosolymorum de-
structionem torserunt.

SICVT ENIM FVLGVR

exit ab oriente.

Quia subito inquit Christus se appariturum, & ta-
men tantam fore tribulationem, quanta non fuerit a co-
dito mundo, subiecit consolationem his uerbis. Vbi unus-
quisque enim fuerit cadauer, illic congregabuntur & aquilae, quod
nihil erit meis periculi. Nam ita consolabor eos, ut aui-
las cadauer. Et uidetur hac uoluisse uti figura potissimum
eo quod plurimum fidei mors Christi pijs facit, sicut
alijs requirentibus signum non dabitur, nisi mors mea.

SOL OBSCVRABITVR.

Videmus hic quanta diligentia, & q̄ solícite nobis hæc inculcet, ne adeo secure steterimus. Sic Paulus. Cum dixerint pax & securitas, tūc repētinus supueniet interitus.

SED SICVT ERANT

dies Noë.

Terrere nos debet hoc exemplum horrendū planē, si quidem scimus, q̄ pauci eo tempore seruati sunt.

TVNC DVO ERVNT IN AGRO. &c.

Ex duobus, inq̄t, qui sunt in eodem agro, assumendū alterū, alterū relinquendum. Significat enim fore nouissimis temporibus, ut ii qui in specie piis simillimi fuerint, damnentur. Et totus hic locus contra hypocriticam & pharisaicam speciem dictus est.

CAPVT XXV.

SCopus parabola est cōmendatio uigilantie, & de testatio ὡς πορεύεσθαι. Nam cum aliā in uniuerso euangelio damnatur humana iustitia, tum maxime in his tribus capitibus, eo quod humana iustitia non sit, nisi fallax species fallacium operum. Iustitia uero fidei est confidens animus Christo. Et inter utrūq; hoc inter est, quod humana iustitia non est compos ullius affectus, iustitia uero fidei puincit quicquid est tētationū, aut afflictionū. Quod aut dicit, morā faciēte sponso, generaliter

significat aliquando pios affligi, ut probentur. Ceterum & proprie pertinere uidetur ad statū temporū nostrorum, quæ palam est esse tempora tenebrarū. Decē uir Decem uirgines significant uniuersitatem ecclesie, ut agit in toto gines. mundo. Lampades, omnem externum cultum, orationem etiam & doctrinam. Oleum autem affectū & cæ= Oleum. lestern spiritum, quem nobis Christus diuinitus suppediat per euangelium. Nam & uenditores olei, non alios intelligere debemus, q̄ prædicatores uerbi.

DORMITAUERVNT OMNES.

Vult significare, quod & uere pii patiantur aliquid hypocriseos. In media nocte .i. in medijs tentationibus.

Ecce sponsus uenit. Vox hæc piorū. Vigilate. &c. uox est cōtra confessionalia, & certificationē pōtificialē.

SICVT ENIM HOMO

peregre proficiscens. &c.

Hilarius sic inquit. Pater familias Christus est, is abiens à nobis, reliquit cuius suū talentū, id est doctrinam sacrā, Iudæis quinq; talenta, quinq; libros Mofi, duo talenta gentibus, euangelii & uetus testamentū, unum talentū Iudæis obstinatis, id est solam ueterem institutionē. Hæc satis eleganter Hilarius, nescio etiā an satis probē.

Nō dubiū est mihi, quin τοῦ ἀνδρὸς ἀπὸ τοῦ ἀνδρὸς de uno talentū ptineat ad nostra tēpora. Quod uero aliis quinq; duo aliis, aliis unū talentū traditur, significare uidetur aliorū

functionem ad plures pertinere quàm aliorum. Sed ad extremum, cui unicum talentum datum est, & is nihil lucrificavit metu, ad eos pertinet, qui pusillanimitate quadam reiciunt à se publicarum rerum usum & curam.

Vocatio. Pater familias peregre abiens, Christus est, qui iam docet ecclesiam, non per se, sed per episcopos predicantes. Idem dispensat talenta alijs alia, id est suum cuiusque munus, suum cuiusque officium. Dispensat autem ipse, quo significat expectandam esse uocationem, nec ad publica munera nobis aspirandum esse nostris cupiditatibus. Est autem uocari praefici eum, qui non ambiuit.

CVM AVTEM VENERIT
filius hominis. &c.

Pertinet hic locus ad praedestinationem sanctorum, facile ex hoc textu intelligere queas, quae uera & Christiana sunt opera. Charitatis uidelicet, non superstitiosarum caeremoniarum.

CAPVT XXVI.

Primum satis constat, fidem esse caput, iustificationis nostrae. Est autem fides, ascensus, quo humanus animus complectitur diuinam promissionem. Ergo in theologia praecipue sunt obseruanda promissionum uocabula, testamenti, foedus, pactum, promissio, quibus uocibus diuinæ promissiones significantur. Secundum.

dum. Fides est principium iustificationis in hunc modum, Deus promittit aliquid homini, ceu testatur. Hoc promissum tum arripit humanus animus, & credit, qua fide & credulitate se reicit in deum, atque hoc est principium iustificationis. Sic Abrahae, sic Noe, sic alijs aliae promissiones factae sunt. Sic sunt promissiones Propheticae, ut apud Esa. ultimo. Quomodo si cui mater blanditur, ita & ego consolabor uos, & in Hierusalem consolabimini, uidebitis & gaudebit cor uestrum, & ossa uestra. Sic in euangelio, Ipse saluabit populum suum à peccatis suis. Item, Usque ad consumationem seculi uobiscum sum. Item, Super hanc petram aedificabo ecclesiam meam. Et portae inferi non preualebunt aduersus eam. Tertium. Pollicitationes ferè confirmat deus aliquo signo uisibili. Quia humanus captus est imbecillior, quàm ut possit parari missionibus. Illa signa externa alij uocant addita. sine externo uisibili signo. Illa signa externa alij uocant addita. sacramenta, ego sacramentalia signa. Quartum. Abraham promissit deus semen, in quo benediceretur omnes gentes, huic promissioni addidit signum circumcisionis, credens huic Abraham, iustificatus est. Sic nobis promissa est peccatorum condonatio, huic signa sunt addita, lotio, absolutio, uesci Eucharistia, quae signa sunt promissionis alicuius. In ueteri uero testamento fuerunt promissa bona temporalia. Nouo testamento promissio facta est rerum spiritualium, hoc est, iustitiae seu gratiae. Est ergo haec summa Euangelij. Dominus promittit remissionem

peccatorum, & gratiam omnibus credentibus in Christum. Et hanc promissionem confirmat signis, lotionem, absolutionem, uescendo Eucharistia. Oportet ergo additas esse promissiones his tribus signis. Lotioni, Qui crediderit, & baptisatus fuerit, hic saluus erit. Absolutioni, Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. Eucharistia, Corpus quod tradetur pro uobis. Item, Sanguis qui effundetur pro multis.

Fidei uocabulum est correlatiuum ad promissiones Christi, siue de Christo, ut patris ad filium, domini ad seruum. Signum sacramentale, est quo admonemur promissionum diuinarum. Vt in sacramento, est contemplatio signorum, per quam credimus, & arripimus promissionem diuinam. In regno patris mei, id est, in ecclesia, hoc est, post resurrectionem meam, in ecclesia bibetis sanguinem meum.

EGO TAMEN NVNQVAM
patiar scandalum.

Est humanæ fragilitatis & temeritatis exemplum. Deus uoluit suos electos etiam labi, quo declararet, nobis non desperandum,

COEPIT AFFICI DOLORE
& inconstitutine.

Pauoris Christi tres uidentur fuisse causæ. Natura

ralis metus, quo natura horret mortem. Item quod Christus presciebat gentis Iudaicæ casum, atque adeo totius generis humani ingratitudinem. Sed hæc duæ causæ collatae cum tertia planè nihili sunt. Fuit autem tertia, eademque summa, sensus quidam desertionis & iræ diuinæ, quo fluctuabat Christus inter infernum & uitam. In hoc pauore facta est despoliatio donorum in Christo, ut iam non concludat argumentum de charitate, quod ubi sit perfecta charitas, ibi non sit timor. In Christo fuit perfecta charitas, nihilominus pauor, nam in hac afflictione & angustia, despoliatio quædam charitatis facta est, quod scilicet subrahente se diuinitate, non flagrauit charitas.

HAsce annotationes in historiam passionis domini, Christiane lector, addidimus, cum quia non secus habuit exemplar oblatum. quod tamē ut exciberemus, amici quidam opportune importune cōtenderunt. tum quia, quicumq; sit autor (nam Philippi non esse, uel stilus argumento est) paucis quidem rem, ceterum fortasse non ἀνεγογγίσως explicuit. Hoc te admonitum uoluimus. Vale.

PASSIO

DOMINI.

SERVIRE ME FECISTI IN peccatis tuis, & praeuisti mihi laborem in iniquitatibus tuis. Ego sum, ego sum ipse, qui deleo iniquitates tuas propter me, & peccatorum tuorum non recordabor. Esa. 43.

VErba haec duo habent, principio enim admonēt nos infirmitatis nostrae, deinde addunt & consolationem. Verbum enim consolationis est, quia ipse deleat peccata, non propter nos, sed propter se & nomen suum, factus maledictum, ut nos à maledicto li-

beraret, peccatum, ut nostras deleret iniquitates, mortalis, ut nos immortales redderet, mortuus deniq; ut nos uiuificaret, uerteretq; in medicinā, & in peccati remediū, quod erat peccati poena. Quae omnia ut in speculo uitae nostrae, in historia passionis contemplabimur, si Christū prius agnū uerū esse ostēderimus. Huc accersē. 12. ca. Exodi. Decima die offertur agnus, nempe omni carne sub peccato cōclusa, incipimus tollere hunc agnum. Quod autem iubetur quisq; accersere proximi, admonet nos charitatis. Christus absq; crimine agnus est sine macula, masculus non foemina. Robustior enim uir est, animoq; magis arduo. Et de gregibus tolletis eū, magno mysterio dictum est. Christus enim de nobis sumptus est, ex carne nostra. Daniel enim propheta nos capros, hœdos, hircos appellat. Postremo, quisq; nostrū offerat hunc agnum, id quod sit hoc modo, si in eū nos totos reiecerimus, imponentes ei peccatum nostrum. Postē dextro, memoriam, postē sinistro, intelligentiā, superliminari, uoluntatem intelligi uolūt sancti patres. Melius forte diceretur, spiritū, animam, & carnē, Christi sanguine purgari. Ignis in scripturis tribulationem nonnunq; significat. Aqua coqui agnū, est humanis traditionibus scripturam insicere. Caput cum pedibus, id est, diuinitatem in humanitatē, uel potius cōmunionem sanctorū significat. Nihil remaneat, id est, fides quoq; peribit, hoc enim tempore quoad uiuimus ualet fides, in

Christus agnus.
Locus exodi. 12. explicatus.

alia uita non item. Renes uestros accingetis. Cingulum expressit Esaias. ca. 11. Fides cinctoriū renum eius. fides deinde in corde facit deum cognoscere, doctq; singula quæ facienda sunt. Calciamenta habetis. Hunc locum Paulus ad Ephes. 6. exposuit. State, inquit, accincti, & calceate pedes in preparatione euangelij. Vides calciamenta esse preparatorium euangelij pacis.

Deinde calcei sunt, ne impingamus ad lapidem pedes nostros, hoc est uerbo promissionis custodiuntur, immo purgantur affectus, muniunturq; ad obsequiū fidei. Inquinantur facile affectus nostri, ideo erudiendi sunt, & sanandi in euangelio pacis, ut quietam habeamus conscientiam, & pacem animorū, adeo etiam, quod si peccauerimus, si perijt pax, innouanda & restauranda est uerbo euangelij, Tenentes baculū. Per baculū, uerbum significat, quo figamus pedem, & in quo harendū est nobis. Est enim transitus pascha, scilicet domini. Transire, in scripturis pati est. Comedetis festināter, id est, parati eritis exire mundum, parati eritis ad mortē. Sic enim & Christianorū uita transitus est, quia non habemus hic locum manentē, fugiendum est ex Aegypto.

Non comedetis panem fermentatū, id est, nihil prædicemus, nisi enucleatū per nouum testamentū. Scriptura enim, est rota in rota, iuxta Ezechielem. Estq; hæc summa huius loci. Spiritus uiuificat, litera occidit. Hic itaq; agnus Christus est, qui iuxta Apostolū, pascha no-

strumi immolatus est. Ita enim orditur Mathæus passionis historiam, cap. 26.

SCITIS QVIA POST BIDVVM pascha fiet, & filius hominis &c.

Quo loco singula sunt ad animi cogitationē reuocanda. In cœna enim omnes ad mensam steterunt Apostoli, renibus succincti, in manibus tenentes baculos, calceati, quibus ministravit Christus.

DESIDERIO DESIDERAUI &c.

Mirū est, aliquē gaudere in malis, id est, in angustia & passione. Est autem signū flagrantissimæ charitatis, atq; hic obseruabimus charitatis naturā, ut perdat oīa.

Aula, tricliniū uel diuersoriū allegorice, ecclesia est. Cœna fidei cōmunio. Agnus Christus est. Postea quod inter uescendū dicit, Amen dico uobis, quia unus uesterū me traditurus est. Sic intellige, quod in commune dixerit hæc uerba, alioqui nō fuisset opus, hoc uerbū restringere ad duodecim. Huc accerse ca. 13 Ioannis.

Historia huius capitis hos ferē habet locos. Primo, Christi exemplum est. Sicut enim ipse mortuus est, ita nos moriamur peccato, uiuamus autē iustitiæ. Deinde exemplū humilitatis Christi, q̄ procūbit ante pedes discipulorū. Lauat autē discipulorū pedes, nō manus, quoniā baptisati habēt adhuc noxios quosdā affectus, subinde tota uiuā purgādos. Deponit uestes. i. exiit se omnibus iustitijs

Non laus
bis mihi
etc.

Suis & quicqd habet uirtutū. Gloriā, nomē, famā per-
dit, ut nos saluet, & id perfectissimum est charitatis exē-
plum, quo admonemur, ut ij qui habent gratiam, humi-
lientur, atq; uiuent proximum. Petrus gessit magi-
stratum exemplum, qui nolunt aliquid fieri contra sta-
tuta sua, qui acriter obiurgantur à Christo. Agnoscunt
autem sese illi, postquam Christus aquam in peluim infu-
derit. Peluis deinde latum uas est, unde facillime uerbū
propagatur. Vasa enim in scripturis sunt uerba uoca-
lia & instrumenta uerbi. Aqua est intellectus legis,
quem infundit Christus per prædicatorum noui testamē-
ti. Occultabatur uerbum olim, quod reuelatū est iam
per Christum. Id quod & significabat uultus Mosi, in
quem non potuerunt intendere filij Israel. Postremo,
hæc pedum lotio durat quoad uiuit homo, quoniā quo-
tidie sunt purgandi pedes, id est, affectus. Vide Lutherū
in Antilatomo. Porro beneficij est diuini, quod ipse la-
uat pedes. Siquidem illo scribente in cor legis intellectū,
probe scribitur. Moses facit legis odium, Christus uero
facit legem nobis gratissimā esse. Linteo præcingi,
significat eum talia quæpiam assumpsisse, quæ non asse-
quimur, nisi fide. Fidei enim negotium est, ut Christum
comprehendamus uerbo fidei.

SVMIT VESTEM.

Rursus Christus & magistrum se dici gaudet, quod
exemplū

exemplum sequantur ij, qui præfecti sunt cæterorū, ut
superioris & inferioris personam gerant accommodan-
tes se ad quorumcunq; captum. Attende Christi mode-
stiam, qui Iudam traditorem non traducit palam, sed to-
lerat eum, subinde tamen admonens eum locis apertissi-
mis, nimirum à dei iudicio sumptis.

INSTITVTIO SACRAMENTI

Eucharistiæ.

Cœnantibus eis, accipiens Iesus panem, benedixit
ac fregit. Luc. 22. cap. De hac consule Captiuitatē Ba-
bilonic. & Hypotyposes ti. de signis. & ti. de partici-
patione mensæ domini.

Deinde postq̃ lauit pedes eorum, accepit uestimenta
sua. Cumq; rursus consedisset, incepit dicere Iudæ, Qui
manducat mecum panem, leuabit contra me calcaneum
suum, ut adimpleatur scriptura. Quo loco summo opere
obserua, Christum semper se accommodare scripturis.
Deinde, Christū nōnunq̃ esse merum deum, nōnunq̃ ho-
minem desertissimum ac despectissimū. Vtriusq; & dei
& hominis officium, suus sequitur personæ habitus, &
sermo. Diuinitatis uerbū est, Ego scio quos elegi. Hu-
manitatis uerbum, Ut adimpleatur scriptura. Docemur
hoc loco quoq; , quod & si desperemus de profectu fra-
tris nostri, ne cessemus assiduo, illi scripturæ uerba incul-
care. Item, malus non statim à nobis reiiciendus est, im-

mo utique tolerandus, quia membrum est corporis nostri. Item nullius metu uel respectu ueritas tacenda est. Iudas fuit primarius discipulorum, & summo loco habitus, quod dicitur à Ioanne. Erat autem recumbens unus ex discipulis eius &c. Vide, ut solus Ioannes agnoscit Iudam, id est, hypocrisim, & uanam speciem operum. Nemo cognoscit hanc, nisi in ueritate constitutus. Huc pertinet locus Lucae de cōtēione inter discipulos facta, quae sicuti tum coepta est, ita nunquam finietur. Vide, ut passus sit Christus cadere suos.

Pergit Lucas, Cū misi uos sine sacco. &c. Primo obseruandum, gladium hoc loco non significare auctoritatem, sed id quod Paulus dixit, nimirum uerbum dei, id quod ex circumstantiis textus facile accipiemus. Primo enim dixit Christus, Ecce satanas expetiuit uos, ut cribraret sicut triticum. Gladio uerbi hic repellendus est, atq; adeo dimicandum erit uobis contra eos qui dicunt, quod Christus sit cōputatus inter iniquos, id est, hoc conabitur satanas, ut auferat de cordibus uestris Christum. Dein, liquet ex Christi increpatione ad Petrum, Quomodo implebuntur scripturae? Gladio ergo quo uti debent Episcopi, sit uerbum dei, nullum aliud pro Petro, & pro alijs Apostolis, nouit scriptura. Hic nunc orditur Christus mysterium passionis. Fuit enim destitutus fiducia cordis sui, & adeo relictus, ut nihil resaret, nisi solū uerbum dei capefcendū, quo spiritum tentantē repelleret.

ET HYMNO DICTO EXIERVNT.

Meditaturus passionē Christi, exige historiam à circumstantiis, à personis, locis, tempore. Primo, uide Christum in ista sublimi tentatione planē factum exanimem atq; desperatum. Iamq; rursus animo confirmatum, atq; stantem erecto spiritu, confirmantemq; seipsum, ac dicentem. Surgite eamus. &c.

NE INTRETIS IN TENTATIONEM.

Huc adfer cap. 14. Marci. Deinde assumit Petrum & Ioannem & Iacobum, quo loco concipe hominē auxilia quarentem, & in sinum amicorum praecipuorum praenimio dolore festinantem, sicuti plane Christus cum in carne uixisset, passus est, & fecit omnia opera quae carnem sequuntur, ita tristatur sine simulatione.

MYSTERIVM.

Monemur Christi exemplo, mortem adamandam esse, quoniam in mortem baptizamur omnes Roma. 6. Quam doctrinam & exemplum secuti sunt martyres, secuti sunt item pueri innocentes, quasi uelites huius pugnae. Postea uero Christus ipse moritur, quae prophetia praedictum est hoc, quod futurū est in fine ecclesiae, ubi ueritas ipsa succumbet, hoc est gratia, misericordia. Haec autem tractabuntur ab impijs Caiphis, Annis, & Herodibus, & tandem à Pilatis, ut tractatur hic Chri-

stus. Postremo itaq; peribit fides, neque restituetur, nisi per extremum diem. Hoc idem significat, quod Iudas uenit magna militum & populi multitudine cum later-
nis & facibus & armis, id est humanis doctrinis. Ver-
ba siquidem potentia ad damnationem & seductionem,
dicuntur impiorum arma in scripturis.

Itaq; in postremis diebus captiua ducetur, cum faci-
bus & laternis humanæ sapientiæ, & armis humana-
rum traditionum. Adeo etiã ut tollatur penitus, quicquid
est ueritatis, superstite humana constitutione. Traditur
autem Christus osculo, quia ii quos diximus, prætexent
suis constitutionibus summam pietatem. Eritq; hæc po-
strema persecutio, potentia & dolus.

Porrò uide humanum consiliũ in hoc quod dixit Iu-
das, Quęcunq; osculatus fuero, hũc tenete. Deinde quod
sicut loquente Christo, Iudæi abierunt retrorsum, & ce-
ciderunt in terram, ita refugiunt quidam ueritatem, sed
non uertuntur in melius. Malitia nempe, ut Chrysosto-
mus ait, & si confundatur aliquoties, cõuincitur tamen
nunq̃. Postremo hæc erũt tpa periculosa, ubi succumbet
ueritas. Veritas quidem triumphauit, & uicit tempore
martyrum, & apostolorum, postremis autem temporibus
non item.

SPIRITVS QUIDEM PROMPTVS. &c.

Sunt qui hæc uerba discipulis dicta exponant. Sunt

item qui hæc de seipso loquutũ fuisse asseueret, & melius
forte de Christo intelligẽda sunt. Ita ecclesia semper ha-
bet pugnam carnis & spiritus. Erunt enim in fine mũdi
in ecclesia, cuius facies hic adumbratur, boni multi, qui-
bus nihil erit maius in uotis, quàm salus ecclesiæ, quam
tamen non assequuntur. Iam uero q̃ horrendum est, ue-
ritatem Christi in fine ecclesiæ ita infirmari, propter po-
tentiam Iudæ & aliorum.

Verbum hoc, Quid dormitis? apud Lucam, trepidan-
tis est & pauentis. Deinde quibusdam uerbis hortatur
eos ad orandum.

Osculo filium hominis tradis, increpatorium est.
Seruum percussum à Petro, anteq̃ captus sit Christus,
circumstantia textus ferè indicat. Primum enim surre-
xit ab oratione, procedens in occursum illis, à quibus ta-
men non cognoscitur. Igitur interrogat, quem querat,
Cui respondent, Iesum Nazarenum. Porrò prosternũ-
tur, & magis ueritate irritantur. Et rursus rogat, Quę-
queritis? Cui idem respondent, quod antea. Et tum demũ
dicit, Dixi uobis quia ego sum. Interim Petrus adgres-
sus est seruum cum lucerna, dicens, ut inquit Lucas, Do-
mine si percutimus in gladio?

Q VASI AD LATRONEM EXISTIS

Velut dicat, nisi uoluissẽm, non duceretis me capti-
uum. Est igitur locus prædestinationis, non uult Petrus

pugnare, quod significat, deum impediturū, quo minus in fine ecclesiæ uerbū prædicaretur, quia hora tenebrarum est. Ita enim oppressa ueritate regnabit iniquitas, potestas impiorū dominabitur in ecclesia, & nemo poterit resistere illi, quia omnia fiunt sub specie osculi. Quis uero tandem psychotyrānidem illam domiturus sit, consule Anticatharinum.

AN PUTAS Q. VIA NON POSSE.

Arguit temeritatē Petri dicens, An putas, quia nō possum rogare patrē meū, ut mittat & c. id est, credis ne patrem liberaturū me, nisi sic oporteret fieri. Ita posset quidem dominus, in fine ecclesiæ, multos quidē suscitare cōcionatores atq; Episcopos, nisi Christus ipse, id est ueritas quodammodo opprimenda esset.

DE NEGATIONE PETRI.

Vbi abnegauerit Christū, concordia Euangelistarū difficilis uidetur duabus rationibus. Primum, quod quidam ex eis dicunt, Petrū abnegasse Christum semel in curia Annæ, bis in curia Caiphæ Episcoporū. Alij asserunt Petrum ter abnegasse Christū in domo Annæ. Secundo, non est hic facile ut iudicemus, propter uarietatem querentū Petrū. Ioannes enim dicit, Petrum compellatum esse ab ancilla ostiaria. Lucas diuersum sentit à Ioanne, quia dicit, hoc factū esse ad ignem. Concordabimus tamen eos utcumq; nam Euangelistæ nō curauē-

runt admodū cōditiones personarū, sed satis fuit illis, exprimere Christi uerbū, quod dixerat ad Petrū, ad retinendam temeritatē Petri, Anteq̃ gallus emittet uocē suam ter me negabis. In hoc enim cōstanter consentiunt, quod quisq; pro se repetierit ternam Petri negationē.

ANNAE Q. V. A. E. S. T. I. O

Voluit Episcopus Christū humiliari ante se, ideoq; magno supercilio quærit, palam exigēs obedientiā præstari sibi, dicens. Fatere hic tu, qualis sit & fuerit doctrina tua? ad me enim pertinet, de scripturis iudicare. Qui respōdet modestissime, tacens & de discipulis & doctrina, testimoniū dans ueritati. In tēplo inquit, docui, nō in angulis, adeo etiam ut nullū hominū possit latere doctrina mea. Exemplo Christi ferenda est etiam qualiscūq; iniuria, sed hoc cauendū, ne probemus iniuriā, hoc est, ne cōsentiamus illis, q̃ bene faciāt, q̃ tyrannidē exercēt.

Gallus lux est conscientie, atq; per hanc lucē respicit ad Petrū Christus, patrato peccato. Ita fiet olim, ut q̃ abnegauerint ueritatē, perdidierint Christū, nihil habuerant reliquū, q̃ solū fletū. Voluit autē in peccatū cadere, & precipitari Petrū Christus, magno exēplo, ne ecclesiæ rectores superbiāt, & præsumāt. Est autē hic locus magnū exēplū misericordiæ diuinæ, & mirū est, quanto studio oēs euāgelistæ descripserint abnegationē Petri, quoniā Euangelii cōmendat & prædicat suauitatē &

miseri cordiam dei. Porro periculum est, si præsumptuo sus quisquam utatur hoc mysterio uerbi. Futurum est enim, ut cadat tota administratio. Sit ergo talis episcopus, qui possit misereri aliorum.

ADDVCVNT ERGO IESVM
ad Caiphā.

Id quod Marcus dicit, Omne consilium nihil inuenisse contra Christum, propter quod morti eum adiudi carent, locus is itaq; ad innocentiam Christi pertinet. Quia uero Episcopus uel summus sacerdos querit, an Christus sit filius dei uiui, respondet, testimonium dans ueritati, ad mendacia planè nihil respondet.

Iudei non ingressi sunt prætorium, ne contaminarètur, hoc nimirum consilio, ut malæ causæ suæ bonam speciem prætexerèt, dicente hinc populo, Certe ij iusti sunt, quoniam mordicus patrum constitutiones tenent.

Exijt Pilatus sciscitaturus crimē more Romano, penes quos irreligiosum habebatur, aliquem inauditum, neq; dicta causa cōdemnari.

Christi responsum, quod dedit Pilato, acutū est. Dicit enim. A temetipso hoc dicis, an alii tibi dixerunt de me? Si à temetipso hoc dicis, iam responsum est tibi. Si uero alii tibi dixerunt, illos quære, unde sciant me esse regem Iudeorum.

Christus ab Herode illusus remittitur ad Pilatum. Pi-

latus uero potius Christum saluum optans, quàm damnatum, excusat eum, tum quia nihil ipse inuenit in eo dignum morte, tum quia nihil Herodes.

Deinde credens se naetum occasionem quandā liberandi Iesum, cum rogasset populus, ut testatur Marcus, dimitti sibi aliquem fontium (quod mos relictus erat Iudeis, ob memoriam transitus Aegypti) proposuit populo Pilatus Iesum & Barrabam, nihil hæsitans, quin Christum liberaturi essent. Beneuolebat enim Christo, quia sciebat iuxta Marcū, quod per inuidiam tradidissent eum summi sacerdotes. Pontificum autem instinctu concitata est turba, ut posceret Barrabam, non Iesum. Induunt rursum Christum sua ueste, ut ab omnibus etiam peregrinis, qui ad diem festum conuenerant, cognosceretur. Flagellatus est autem Christus, anteq̃ duceretur ad locum supplicij, more Romano, penes quos nemo occidebatur, nisi prius uirgis cæsus. Verbum, Ecce rex uester, commiserantis est. Non frustra est, quod Iudei uolebant Christum affigi cruci. Cupiebant enim plebem hoc consilio fallere, ut quia scriptum esset in lege, Maledictus omnis qui pendet in ligno, Christum quoq; à deo maledictum esse, ut eo modo periret Christus, & illius bona fama ac opinio, claritas miraculorū, & quicquid erat in Christo boni.

Porro adiungunt illi duos latrones, in quorum medio ipse duceretur, tanquàm antesignanus quispiam la-

IN PASSIONEM ANNOTA.

tronū. Tandē cogunt Christū ipsum suam ferre crucē,
alios non item. Postremo, mors crucis tam erat
ignominiosa, ut nemo auderet crucē uel tangere, ne con-
taminaretur. Ideoq; quasi ad seruale officium impulerūt
simonem illum Cyrenensem.

Lignum uiride Christus est, aridum, omnis Christi-
anus, hoc quidem dicit mulieribus filiabus Hierusalem.
Castigatio hæc est, qua consyderemus, longe melius esse
meditari, nos commississe, propter quæ hæc ferat Chri-
stus. Nostra enim fert in humeris suis peccata.

PATER DIMITTE ILLIS &c.

Quod uerbum ad omnes homines pertinet, quoni-
am omnes nescimus, quid facimus.

Fides latronis firmatur uerbo Christi, quo dixit, A-
men dico tibi, hodie mecum eris in paradiso. Po-
suerunt corpus Christi in monumēto exciso, id quod per-
tinet ad morem gentis Iudææ.

DOMINE RECORDATI SV-
mus, quia seductor &c.

Exemplum prudentiæ humanæ est, quæ aduersus
deum nihil ualet. Nempe mentitur iniquitas sibi ipsi.

FINIS.

EXCVSVM ANNO M. D. XXIII.
MENSE MAIO.

